

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

(2013 – 2015)

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Jitka Káňová

Metody výuky čtení na 1. stupni základní školy speciální

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce: **PaedDr. Marie Hanzová, CSc.**

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER

COMBINED (PART TIME) STUDIES

2013-2015

DIPLOMA THESIS

Jitka Káňová

**Teaching methods of reading for children at special
elemetenary school**

Prague 2015

The Diploma Thesis Work Supervisor: **PaedDr. Marie Hanzová, CSc.**

Prohlášení:

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Teplicích 4. května 2015

Jitka Káňová

Poděkování

Poděkování patří mé vedoucí diplomové práce PaedDr. Marii Hanzové, CSc. za doporučení a cenné rady.

Anotace

Diplomová práce se ve své teoretické části zabývá utříděním poznatků o možnostech využití různých metod výuky počátečního čtení u dětí se středně těžkým mentálním postižením, vymezením základní terminologie vztahující se k výuce čtení a mentálnímu postižení. Jejím cílem je zjišťování předností i úskalí jednotlivých metod výuky čtení a zjišťování úrovně individuálních schopností k učení se čtení u žáků na základní škole speciální. K naplnění cíle bylo čerpáno z odborné literatury i z praktických zkušeností pedagogů a současných možností dětí se středně těžkou mentální retardací.

Klíčová slova

Čtení, metoda výuky čtení, počáteční čtení, středně těžká mentální retardace, RVP ZSS, rozvoj rozumových schopností, základní škola speciální.

Anotation

The theoretical part of the diploma work classifies knowledge about possibilities of application of diverse teaching methods of reading for children with intermediate to severe mental retardation and clarifying basic terminology used for teaching reading and mental retardation. The goal is finding advantages and challenges of each particular method and testing their success during the learning process of students of a special elementary school. To reach this goal we used special literature as well as work experience of teachers and current possibilities of children with learning disabilities and serve learning disabilities.

Key words

Elementary reading, intermidiate mental retardation, special elementary school, teaching methods of reading, reading, reading skills development,.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1. VZDĚLÁVÁNÍ MENTÁLNĚ POSTIŽENÝCH DĚTÍ.....	10
1.1. Mentální retardace	10
1.2. Středně těžká mentální retardace.....	15
1.3. Systém vzdělávání žáků s těžším mentálním postižením.....	16
1.4. Rámcový vzdělávací program pro základní školu speciální	19
2. ČTENÍ	27
2.1 Elementární čtení.....	29
2.2 Rozvoj dílčích rozumových schopností.....	30
3. METODY VÝUKY ČTENÍ.....	36
3.1 Metoda analyticko-syntetická.....	37
3.2 Genetická metoda čtení	40
3.3 Globální metoda čtení.....	43
II PRAKTICKÁ ČÁST	46
4. CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	46
4.1 Zkoumaný vzorek.....	46
4.2 Stanovení předpokladů	48
4.3 Kazuistika	48
4.4 Shrnutí výsledků.....	71
5. NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ.....	72
ZÁVĚR.....	76
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	78
SEZNAM TABULEK.....	82
SEZNAM PŘÍLOH	83

ÚVOD

Dokázat si sám přečíst pohádku, říkanku nebo zjistit informace o věcech, které děti zajímají, je u mnohých školáků splnitelný cíl již na konci prvního, či začátku druhého ročníku základní školy. Již v předškolním období se děti snaží písmenka poznávat, opisovat podle vzoru, chtějí umět napsat své jméno.

U dětí se středně těžkou mentální retardací je výuka čtení mnohem delší a náročnější proces, který klade vysoké nároky na učitele. Především pak u žáků s těžší formou intelektového postižení, u kterých se většinou ještě přidružují další motorická, sensorická, genetická a jiná onemocnění či postižení. Při pedagogické práci s takto hendikepovanými žáky je v dnešních základních školách speciálních užíváno mnoho metod a forem práce tak, aby bylo docíleno největšího možného rozvoje žáka. Výuka čtení je jednou z pedagogických činností, při které je volba správné výukové metody velmi důležitá.

Cílem diplomové práce je zaměřit se na metody výuky čtení a jejich využití u žáků se středně těžkou mentální retardací.

V teoretické části se v první kapitole věnuji vymezení pojmu mentální retardace. Zaměřuji se na charakteristiku středně těžkého mentálního postižení a jeho vlivem na vzdělávání. Druhá kapitola popisuje systém předškolního a školního vzdělávání žáků se středně těžkým mentálním postižením. V další části této kapitoly je zmíněn obsah rámcového vzdělávacího programu pro výuku na základní škole speciální. Třetí kapitola diplomové práce se zabývá výukou čtení, metodami výuky počátečního čtení. Popisuje tři nejužívanější metody používané při výuce žáků s mentálním postižením, a to metodu analyticko-syntetickou, genetickou a globální metodu.

Pro praktickou část diplomové práce byly zvoleny především metody kazuistik, pozorování, analýzy produktů lidské činnosti. Byly zde využity poznatky získané spoluprací a rozhovory se speciálními pedagogy a rodiči žáků s mentálním postižením. Jsou zde obsaženy cíle, metody a místo výzkumného šetření a výzkumné otázky.

Žáci s mentálním postižením musí být pro čtení motivováni v co možná nejvyšší míře. Čtení přispívá k aktivnímu pozorování jevů a dění v okolním světě, rozvíjí komunikační dovednosti žáků.

Práce je zaměřena především na sledování možností rozvoje čtenářských dovedností žáků se středně těžkou mentální retardací. Jejím cílem je představit možnosti využití a nácviku počátečního čtení u těchto žáků.

Vzhledem k individuálním specifikům a možnostem jednotlivých žáků základní školy speciální je nezbytné vnímat nácvik čtení jako soustavný, systematický a dlouhodobý proces. Při těchto činnostech jsou kladeny nároky na žáka, ale i na pedagoga, který musí být kreativní a účelně při vyučování volit a využívat vhodné metody práce, které napomohou k dosažení stanoveného cíle. Důležitou myšlenkou práce je tedy poukázat na to, že nelze jen přejímat jednotlivé metodiky jako celky, ale je třeba, aby byl pedagog schopen na základě znalosti individuálních potřeb žáka vhodně kombinovat prvky jednotlivých výukových metod za využití adekvátních pomůcek.

I TEORETICKÁ ČÁST

1. VZDĚLÁVÁNÍ MENTÁLNĚ POSTIŽENÝCH DĚTÍ

Lidé s mentálním postižením nebyli vždy bráni společností jako plnohodnotní občané, pro svou odlišnost zažívali často nepochopení v rodině i v běžném společenském a pracovním prostředí. Současné pojetí výchovy a vzdělávání, ale i společenská osvěta a lepší možnost pracovního uplatnění, jim umožňují lépe a plnohodnotněji prožívat aktivity i kvalitní život v oblasti fyzické, materiální, sociální a citové. Podstatou kvality života u osob s mentálním i jiným postižením je získání určitých kompetencí, být aktivní a kreativní, činit rozhodnutí, milovat a být milován, mít svou roli ve společnosti.

1.1. Mentální retardace

Vymezením pojmu mentální retardace a charakteristikou osob s mentálním postižením se ve svých pracích zabývá mnoho speciálních pedagogů i odborníků z příbuzných oborů.

Existuje několik obecných definic mentálního postižení. Černá (1995, s. 8) uvádí že: *„Stanovení adekvátní definice mentální retardace, která by vyhovovala všem odborným a zároveň různorodým aspektům, není stále vyřešeno, i když je v současné době k dispozici velké množství definic od nejstručnějších, vyjadřujících pregnantně podstatu tohoto syndromu, až k definicím popisným, zahrnujícím též klasifikaci a symptomatologii.“* Nejznámější z definic mentálního postižení je definice Dolejšího (1973, s. 38): *„Mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí různé hierarchie s variabilní ohraničeností a celkovou subnormální inteligencí, závislá na některých z těchto činitelů: na nedostatečích genetických vloh; na porušeném stavu anatomicko-fyziologické struktury a funkce mozku a jeho zrání; na nedostatečném nasycování základních psychických potřeb dítěte vlivem deprivace sensorické, emoční a kulturní, na deficitním učení; na zvláštnostech vývoje motivace, zejména negativních zkušenostech jedince po opakovaných stavech frustrace i stresu; na typologických zvláštnostech vývoje osobnosti“.* Švarcová (2000, s. 24) uvádí, že: *„Za mentálně (retardované) postižené se považují takoví jedinci (děti, mládež i dospělí), u nichž*

dochází k zaostávání vývoje rozumových schopností, k odlišnému vývoji některých psychických vlastností a k poruchám v adaptačním chování. Hloubka a míra postižení jednotlivých funkcí je u nich individuálně odlišná“. Valenta (2004, s. 19) uvádí: *„Mentální retardaci lze definovat jako vývojovou duševní poruchu se sníženou inteligencí demonstrující se především snížením kognitivních, řečových, pohybových a sociálních schopností s prenatální, perinatální i postnatální etiologií“.* Vágnerová (1999, s. 146) uvádí: *„Mentální retardace je souhrnné označení vrozeného defektu rozumových schopností. Postižení je definováno jako neschopnost dosáhnout odpovídajícího intelektového vývoje (méně než 70% normy), přestože byl takový jedinec přijatelným způsobem výchovně stimulován“.*

Švarcová (2006, s. 31) vidí mentální retardaci jako snížení úrovně rozumových schopností v psychologii označovaných jako inteligence. Zde ale vystává problém definice pojmu inteligence, který se psychologové snaží jednoznačně definovat a vymezit. Neshodují se však na tom, zda je inteligence jednotná vlastnost, kterou už dále nelze analyzovat, či zda se jedná o komplex jednodušších schopností.

Klasifikace mentální retardace

Pipeková (2006) uvádí, že ke klasifikaci mentálního postižení se v současné době používá členění podle desáté revize Světové zdravotnické organizace (WHO) z roku 1992 s platností od 1. 1. 1993. Mentální retardace patří do oboru psychiatrie, proto má jako první označení písmeno F. Oddíl F70- F79 je celý věnován mentální retardaci a toto označení je považováno za základní kód. Středně těžké mentální postižení se podle této revize řadí do kategorie F71 (IQ 35 - 49).

F 70	Lehká mentální retardace	IQ 50-69
F 71	Středně těžká mentální retardace	IQ 35-49
F 72	Těžká mentální retardace	IQ 20-34
F 73	Hluboká mentální retardace	IQ je nižší než 20
F 78	Jiná mentální retardace	-
F 79	Nespecifikovaná mentální retardace	-

Tabulka 1 - Klasifikace mentální retardace podle WHO

Příčiny mentální retardace

Příčin, které mohou mentální vývoj jedince narušit, je celé množství. Mentální vývoj jedince může být narušen, zpomalen nebo odchýlen od normy.

Jedním z faktorů ovlivňujících vývoj mozkových funkcí a rozvoj myšlení může být dědičnost. Velký vliv může mít i prostředí a výchova jedince, infekční onemocnění matky v těhotenství, poškození mozku během porodu či krátce po něm. Další příčinou mohou být i genetické vady (Downův syndrom).

Langer rozděluje příčinu vzniku mentální retardace takto:

1. Získané

- Exogenní

Sociální

- rodinná výchova
- školní výchova
- mimorodinná a mimoškolní výchova
- snížení intelektových schopností způsobené sociokulturní deprivací vyskytující se u nižších sociálních vrstev
- Endogenní

Získané postnatálně

- zánět mozku (klíšťová encefalitida, meningitida)
- krvácení do mozku
- nádorová onemocnění mozku

Získané v pozdějším období

- Alzheimerova choroba

- Parkinsonova choroba
- Alkoholová demence
- Schizofrenie

1. Vrozené

- Endogenní

Prenatální období

- dědičné vlivy – zděděné nemoci metabolické poruchy, nedostatek vloh
- genetické příčiny – záření, dlouhodobé hladovění, chemické vlivy, mutace genů, aberace chromozomů
- změna v počtu chromozomů – syndromy způsobené změnou počtu chromozomů např. Downův, Klenefelterův syndrom
- environmentální faktory – onemocnění matky v době těhotenství (zarděnky, toxoplazmóza), intoxikace embrya nebo plodu, alkoholismus, nedostatečná výživa, nedostatek plodové vody, vrozené vady lebky, vrozené vady mozku (mikrocefalie, hydrocefalie)

Perinatální období

- organické poškození mozku, CNS (perinatální encefalopatie)
- mechanické poškození mozku při porodu
- nedostatek kyslíku (hypoxie, asfyxie)
- nízká porodní váha
- předčasný porod

(Langer, 1996)

1.2. Středně těžká mentální retardace

U jedinců zařazených do této kategorie je výrazně opožděn vývoj chápání a užívání řeči i jejich konečné schopnosti v této oblasti jsou omezené. Podobně je také opožděna a omezena schopnost starat se sám o sebe (soběstačnost) a zručnost. Také pokroky ve škole jsou limitované, ale někteří žáci se středně těžkou mentální retardací si při kvalifikovaném pedagogickém vedení osvojí základy čtení, psaní a počítání. Speciální vzdělávací programy mohou poskytnout postiženým příležitost k rozvíjení omezeného potenciálu a k získání základních dovedností a vědomostí.

Uvažování postižených lze přirovnat k myšlení předškolního dítěte. V jejich slovníku chybí i méně běžné konkrétní pojmy. Verbální projev bývá chudý, agramatický a špatně artikulovaný. Jsou schopni zvládat běžné návyky a jednoduché dovednosti.

V dospělosti jsou středně retardovaní obvykle schopni vykonávat jednoduchou manuální práci, jestliže úkoly jsou pečlivě strukturovány a je zajištěn odborný dohled. V dospělosti je zřídka kdy možný úplně samostatný život. Zpravidla bývají plně mobilní a fyzicky aktivní a většina z nich prokazuje vývoj schopností k navazování kontaktu, ke komunikaci s druhými a podíl na jednoduchých sociálních aktivitách. V této skupině jsou obvykle podstatné rozdíly v povaze schopností. Někteří dosahují vyšší úroveň v dovednostech senzorio-motorických než v úkolech závislých na verbálních schopnostech, zatímco jiní jsou značně neobratní, ale jsou schopni sociální interakce a komunikace. Úroveň rozvoje řeči je variabilní.

U většiny středně mentálně retardovaných lze zjistit organickou etiologii. U některých lze diagnostikovat dětský autismus nebo jiné pervazivní vývojové poruchy, které výrazně ovlivňují klinický obraz a způsob, jak s postiženým jednat. Většina postižených může chodit bez pomoci. Často se vyskytují tělesná postižení a neurologická onemocnění, zejména epilepsie. Někdy je možné zjistit různá psychická onemocnění. (Švarcová 2006, s. 34-35)

Vliv středně těžkého mentálního postižení na vzdělávání

Ve vzdělávacím procesu žáků s mentálním postižením se nejvíce projeví potíže v intelektových schopnostech. „*Intelligence je považována za velmi důležitou obecnou*

schopnost, či soubor schopností, které se uplatňují při řešení nového úkolu. Inteligence je většinou brána jako schopnost vyrovnat se s novou, neobvyklou situací, chápat vztahy a souvislosti mezi jednotlivými jevy. Intelektové schopnosti můžeme tedy také vyjádřit slovy důvtip, chápavost, bystrost, přizpůsobivost vůči změnám“ (Šnýdrová, I., 2008, s.36). Žáci se středně těžkým mentálním postižením mají potíže v chápání nových, neznámých pojmů a souvislostí při řešení úkolu, který je nový, neznámý, a proto trvá delší dobu, než jej pochopí a osvojí. Myšlení na konkrétní úrovni žákům neumožňuje užívat abstraktní pojmy a zobecňovat. Langmeier a Krejčířová (2006) uvádí, že abstraktní myšlení je předpokladem pro pochopení látky mnoha vyučovacích předmětů. U těchto žáků se proto musí výuka ubírat směrem názorných ukázek. Paměť se kromě pomalého tempa osvojování projevuje také nestálostí u chování a nepřesností vybavování. Charakteristickou zvláštností je neschopnost cílevědomě se učit a vzpomínat si.

1.3. Systém vzdělávání žáků s těžším mentálním postižením

Listina základní práv a svobod, jež je součástí Ústavy České republiky, zajišťuje právo na vzdělání všem dětem, tedy i těm s mentálním postižením.

Výchova a vzdělávání osob s mentálním postižením je chápána jako proces celoživotní. Současné pojetí vzdělávání těchto osob je zaměřeno na integraci a inkluzi, tedy na jejich co největší možné zapojení a vzájemné soužití se společností.

V edukaci dětí s mentálním postižením jsou prosazovány tendence zejména humanizace, integrace a normalizace.

Humanizace edukace žáků s mentálním postižením znamená, že při rozhodování o dítěti je primárně nutné požadovat zájem dítěte. Humanizace edukace se vztahují nejen k cílům, ale i prostředkům a metodám výchovy. V souvislosti s humanizačními trendy v oblasti péče o mentálně postižené, vznikají nové možnosti výchovy a vzdělávání i u dětí, které byly ještě před dvaceti lety označovány za nevzdelatelné.

Integrace umožňuje vzdělávat a vychovávat děti s mentálním postižením v systému běžných škol a využívat mimoškolní čas pro rozvoj integračních snah.

Normalizace v péči o osoby s mentální retardací vyjadřuje požadavek na vytvoření takových podmínek, aby tito lidé mohli žít pokud možno normálním společenským životem. To znamená žít v rodině, nikoli v internátním nebo ústavním zařízení, učit se v dobře vybavené škole pod vedením kvalifikovaných pedagogů, mít možnost získat vhodné zaměstnání, bydlení, trávit plnohodnotně volný čas. (Švarcová, 2001)

Předškolní vzdělávání žáků se středně těžkou mentální retardací

U dětí narozených s těžším mentálním postižením je velmi důležitá odborná péče již v raném věku, zejména v období do tří let věku dítěte. Takovou péči zajišťují Střediska rané péče. Ranou péčí vymezuje zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů, v § 54: „(1) *Raná péče je terénní, popřípadě ambulantní služba poskytovaná dítěti a rodičům dítěte ve věku do 7 let, které je zdravotně postižené, nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivé sociální situace. Služba je zaměřena na podporu rodiny a podporu vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby.*“

Na ranou péči navazují poradenské služby, které po nástupu dítěte do mateřské školy zajišťuje speciálně pedagogické centrum (SPC). Rozsah a obsah činností poskytovaných centrem upravuje vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Mezi standardní činnosti SPC, uvedené ve vyhlášce, patří depistáž, komplexní diagnostika žáka, tvorba plánu péče o žáka, přímá práce s žákem, včasná intervence, konzultace pro zákonné zástupce, pedagogické pracovníky, školy a školská zařízení, sociálně právní poradenství, krizová intervence, metodická činnost pro zákonné zástupce a pedagogy, kariérové poradenství pro žáky se zdravotním postižením, zapůjčování odborné literatury, rehabilitačních a kompenzačních pomůcek, ucelená rehabilitace pedagogicko-psychologickými prostředky, pomoc při integraci žáků se zdravotním postižením do mateřských, základních a středních škol, instruktáž a úprava prostředí, podpora optimálního psychomotorického a sociálního vývoje žáků se zdravotním postižením (zajištění komplexní péče zaměřené na žáka a celou jeho rodinu).

Předškolní vzdělávání pro děti od 3 do 6 let je realizováno v mateřských školách speciálních. Je však možné děti se středně těžkou mentální retardací individuálně či skupinově integrovat a vzdělávat v běžné mateřské škole.

K předškolnímu vzdělávání řadíme i přípravný stupeň základní školy speciální. Přípravný stupeň je samostatná jednotka, která poskytuje nezbytnou přípravu na vzdělávání dětí s těžším mentálním postižením, souběžným postižením více vadami a autismem. Příprava na vzdělávání v tomto stupni respektuje vývojové zvláštnosti těchto dětí v době nástupu k plnění povinné školní docházky (www.msmt.cz).

Základní vzdělávání žáků se středně těžkou mentální retardací

Vzdělávání žáků s těžkým zdravotním postižením je umožněno na základě vyhlášky 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb. Za žáky s těžkým zdravotním postižením lze považovat žáky s těžkým sluchovým postižením, těžkou poruchou dorozumívacích schopností, hluchoslepé, se souběžným postižením více vadami, s autismem, s těžkým tělesným či hlubokým mentálním postižením. Tito žáci se mohou vzdělávat v základní škole speciální (ZŠS), a to se souhlasem zákonného zástupce a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení, tedy speciálně pedagogického centra či pedagogicko-psychologické poradny (Sbírka zákonů, Vyhláška č. 73/2005 ve znění pozdějších předpisů).

Základní škola speciální je desetiletá a člení se na první stupeň, který tvoří 1. až 6. ročník, druhý stupeň, který tvoří 7. až 10. ročník. Od základní školy se odlišuje organizačními formami vzdělávání i obsahovým zaměřením výuky. Vzdělávací požadavky se přizpůsobují schopnostem a možnostem jednotlivých žáků. (www.vupraha.cz)

Na základní škole speciální se vzdělávají žáci převážně se středně těžkým mentálním postižením, výjimečně žáci ve spodním pásmu lehkého mentálního postižení, a také žáci s kombinovaným postižením. *„Škola pro žáky s mentálním postižením má být místem, ve kterém je propast mezi učením a životem co nejmenší. Vzdělávání žáků s tímto postižením je natolik náročnou a složitou činností, že vyžaduje*

nejen odbornou speciálněpedagogickou péčí, ale také vhodně upravené podmínky: malý počet žáků ve třídě, školní třídy přizpůsobené jejich potřebám, speciální učebnice a pracovní sešity, přizpůsobený časový rozvrh a především klidné, nehlukné a nestresující prostředí, poskytující žákům pocit bezpečí a jistoty a umožňující jejich koncentraci na školní práci“. (Švarcová, 2000, s. 65)

Cílem vzdělávání v základní škole speciální je to, aby si žáci v co možná nejvyšší míře osvojili základní dovednosti v jednotlivých vzdělávacích oblastech. S ohledem na mentální úroveň žáka je učivo redukováno tak, aby jednotlivým žákům vyhovovalo s ohledem na jejich specifické potřeby. Pro žáky je také velmi důležité prostředí, které jim škola pro vzdělávání poskytuje. Měli by se ve třídě cítit bezpečně, klidně, dokázat se soustředit i relaxovat. *„Obsahy jednotlivých činností vedou k rozvoji rozumových schopností a osvojování přiměřených poznatků žáků s mentálním postižením. Pedagogové se zaměřují na osvojení sebeobsluhy, dovednosti používat předměty denní potřeby v kontextu sociálních dovedností.“* (Bartoňová, 2002, s. 71)

Těmto žákům s ohledem na rozsah speciálních vzdělávacích potřeb náleží nejvyšší míra podpůrných opatření. Podpůrnými opatřeními při speciálním vzdělávání se rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů. Dále mezi ně patří zařazení předmětů speciálně pedagogické péče, poskytování poradenských služeb, zajištění služeb asistenta pedagoga, snížení počtu žáků ve třídě nebo jiná úprava organizace zohledňující speciální vzdělávací potřeby žáka (Sbírka zákonů, Vyhláška č. 73/2005 ve znění pozdějších předpisů).

1.4. Rámcový vzdělávací program pro základní školu speciální

Vzdělávání žáků v základní škole speciální probíhá od roku 2010 dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní školu speciální (RVP ZŠS). Tento vzdělávací program má své některé specifické principy:

- svým pojetím navazuje na RVP ZV – LMP,
- respektuje opoždění psychomotorického vývoje žáků se STMR a hlubokým mentálním postižením, jejich fyzické, pracovní možnosti a předpoklady,

- stanovuje cíle vzdělávání žáků se středně těžkou mentální retardací, těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami,
- specifikuje úroveň klíčových kompetencí,
- zařazuje průřezová témata jako součást vzdělávání,
- stanovuje základní vzdělávací úroveň.

Základní vzdělávání žáků se realizuje v rámci povinné školní docházky po dobu devíti školních let, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku. Žákovi se zdravotním postižením může ředitel školy ve výjimečných případech povolit pokračování v základním vzdělávání do konce školního roku, v němž žák dosáhne dvacátého roku věku, v případě žáků s těžkým mentálním postižením, více vadami a žáků s autismem pak se souhlasem zřizovatele až do dvacátého šestého roku věku (§ 36, § 55 odst. 1, 2 zákona č. 561/2004 Sb., zákon č. 158/2006 Sb. změna § 55 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb.).

Vzdělávání žáků v základní škole speciální může s předchozím souhlasem ministerstva trvat deset ročníků, první stupeň je tvořen 1. - 6. ročníkem, druhý stupeň 7. - 10. ročníkem (§ 46 odst. 3 zákona č. 561 /2004 Sb.).

Vyučovací hodina může být rozdělena do více vyučovacích jednotek podle individuálních schopností a potřeb žáků (§26 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb.).

Výsledky vzdělávání v základní škole speciální se hodnotí slovně (§ 51 odst. 4 zákona č. 561 /2004 Sb.).

Rámcový vzdělávací program pro základní školu speciální obsahuje dva díly. Díl I. je určen pro vzdělávání žáků se středně těžkou mentální retardací. Díl II. je zaměřen na vzdělávání žáků s těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami.

Vzdělávací oblast	Vyučovací předmět	1. roč .	2. roč .	3. roč .	4. roč .	5. roč .	6. roč .	Dispon.	Celkem
Jazyk a jazyk. komunikace	Čtení	2	3	3	3	3	2+1	1	16+1
	Psaní	2	2	2	2	1+1	1+1	2	10+2
	Řečová výchova	2	2	2	2	2	2	0	12
Matematika a její aplikace	Počty	2	2	2	2	2	2	0	12
Informační a komunikační technologie	Informatika	0	0	0	+1	1	1+1	2	2+2
Člověk a jeho svět	Věcné učení	2	2	3	3	3	3	0	16
Umění a kultura	Hudební výchova	2	2	2	1+1	1+1	1	2	9+2
	Výtvarná výchova	2	2	2	1+1	1+1	1+1	3	9+3
Člověk a zdraví	Tělesná výchova	3	3	3	3	3	3	0	18
Člověk a svět práce	Pracovní vyučování	3	3	3	3	4	5	0	21
Celková povinná časová dotace		20	21	22	23	24	25	10	135

Tabulka 2 – Učební plán – 1. stupeň RVP

DÍL I – vzdělávání žáků se středně těžkým mentálním postižením

Cíle základního vzdělávání žáků se středně těžkým mentálním postižením reprezentují předpokládaný směr vzdělávání, ve kterém se usiluje o utváření a postupné rozvíjení klíčových kompetencí žáků. Vzhledem k výraznému snížení rozumových schopností a velmi opožděnému psychomotorickému vývoji jsou cíle vzdělávání přizpůsobeny omezeným možnostem žáků. K dosažení cílů vzdělávání směřuje systém záměrů, konkrétních úkolů, činností, metod, prostředků a aktivit.

Snahou je dosažení optimálního rozvoje osobnosti žáků a kvality jejich života s přihlédnutím k možnostem daným povahou a stupněm postižení.

Klíčové kompetence

Klíčové kompetence představují soubor předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj, další uplatnění jedince a jeho maximálně možné zapojení do společnosti. Získané klíčové kompetence umožňují upevňování, využívání a rozvíjení získaných znalostí a dovedností ve známém

prostředí a orientaci v nových i nepředvídatelných situacích. Osvojování klíčových kompetencí je dlouhodobý a složitý proces pokračující v průběhu celého života. Úroveň klíčových kompetencí, které žáci dosáhnou na konci základního vzdělávání, nelze proto ještě považovat za konečnou. Získané klíčové kompetence tvoří důležitý základ pro další etapy života. Při jejich utváření je důležitá vhodná volba metod a organizačních forem výuky, která musí důsledně respektovat individuální zvláštnosti, možnosti i osobnostní vlastnosti žáků. Snahou ve vzdělávání žáků se středně těžkým mentálním postižením je vybavit je souborem klíčových kompetencí na úrovni, která je pro ně dosažitelná.

K utváření a rozvíjení klíčových kompetencí musí směřovat veškerý vzdělávací obsah, metody a formy vzdělávání i činnosti, které ve škole probíhají.

Respektováním specifických potřeb žáků se středně těžkým mentálním postižením je kladen důraz především na klíčové kompetence komunikativní, sociální a personální, pracovní.

Na konci základního vzdělávání žák dosahuje úrovně klíčových kompetencí podle schopností a v rámci svých možností.

Součástí RVP ZŠS jsou vzdělávací oblasti:

- Jazyková komunikace (Čtení, Psaní, Řečová výchova)
- Matematika a její aplikace (Matematika)
- Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)
- Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
- Člověk a společnost (Člověk a společnost)
- Člověk a příroda (Člověk a příroda)
- Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)

- Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

Každá vzdělávací oblast je vymezena svou charakteristikou. Ta vyjadřuje postavení a význam vzdělávací oblasti v základním vzdělávání a charakterizuje vzdělávací obsah jednotlivých oborů dané vzdělávací oblasti. Naznačuje také návaznost mezi vzdělávacím obsahem 1. stupně a 2. stupně základního vzdělávání na základní škole speciální. Na charakteristiku navazuje část, která vymezuje, k čemu je žák prostřednictvím vzdělávacího procesu veden, aby postupně dosahoval úrovně klíčových kompetencí podle svých schopností. (www.vuppraha.cz).

Obsah vzdělávacích oborů se vzájemně překrývá a je upraven tak, aby odpovídal mentální úrovni žáků. Tvoří očekávané výstupy a učivo na 1. a 2. stupni základního vzdělávání. První stupeň je členěn na 1. období (1. – 3. ročník) a 2. období (4. – 6. ročník).

Očekávané výstupy mají činnostní povahu, jsou prakticky zaměřené a využitelné v běžném životě. Na rozdíl od RVP ZV-LMP jsou formulovány aproximativně (přibližně), neboť často není možné předem předvídat, co bude žák s těžším stupněm mentálního postižení schopen v určitém věku zvládnout tak, aby byl daný výstup ověřitelný. Každý žák dosahuje očekávaných výstupů v míře odpovídající jeho individuálním možnostem a schopnostem.

Očekávané výstupy jsou stanoveny na konec 3. ročníku (1. období), na konec 6. ročníku (2. období) a na konec 10. ročníku.

Učivo není cílem, ale prostředkem k dosažení očekávaných výstupů a tím i k rozvíjení klíčových kompetencí. V Dílu I RVP ZŠS je učivo v rozsahu, který odpovídá výraznému snížení rozumových schopností žáků se středně těžkým mentálním postižením. Je strukturováno do jednotlivých tematických okruhů (témat, činností). Učivo takto vymezené je doporučeno školám k dalšímu rozpracování do jednotlivých ročníků nebo delších časových úseků ve vazbě na distribuované nebo rozpracované očekávané výstupy. Na úrovni ŠVP se učivo stává závazné.

Výuka čtení a psaní je zařazena do vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace. Tato vzdělávací oblast má stěžejní postavení ve výchovně vzdělávacím

procesu. Rozvíjí u žáků osvojení a používání mluvené i písemné podoby jazyka. Žáci se učí vnímat různá sdělení, rozumět jim a reprodukovat je. Jazykový rozvoj žáků probíhá paralelně s rozumovým a emocionálním zráním.

Obsah vzdělávací oblasti Jazyková komunikace se realizuje ve vzdělávacích oborech:

- čtení,
- psaní,
- řečová výchova.

Obsahem vzdělávacího oboru Čtení je postupné osvojování písmen, slov a vět, které vede k rozvíjení čtecí dovednosti, vnímání obsahu čteného textu a čtení snadného krátkého textu s porozuměním. Důležité je povzbuzovat u žáků zájem o čtení, jako o jeden ze zdrojů informací.

Vzdělávací obor Psaní rozvíjí grafické dovednosti žáků, jejich jemnou motoriku a grafomotoriku, a tím zároveň stimuluje jejich myšlení. Získávání grafických dovedností, postupné zvyšování kvality a rychlosti písma a praktické využívání získaných dovedností dává žákům možnost jednoduché písemné komunikace.

Vzdělávací obor Řečová výchova se zaměřuje na osvojení a užívání mateřského jazyka v jeho mluvené podobě, na správné a srozumitelné vyjadřování a rozvíjí komunikační dovednosti žáků, které jsou předpokladem funkčního dorozumívání s okolím, úspěšné sociální integrace a jejich dalšího vzdělávání.

Vzhledem k individuálně variabilním schopnostem je nezbytné rozvíjení a budování řeči přiměřeně věku a schopnostem jednotlivých žáků.

Cílové zaměření vzdělávací oblasti

Vzdělávání v dané vzdělávací oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí tím, že vede žáka k:

- rozvíjení řečových schopností a myšlení,
- srozumitelnému vyjadřování ústní i písemnou formou a kultivovanému projevu v běžných situacích,
- dorozumívání v běžných komunikačních situacích, ke sdělování názorů,
- osvojení techniky čtení a psaní,
- získávání základních dovedností pro pochopení čteného textu,
- zvládání orientace v jednoduchých textech různého zaměření,
- získávání zájmu o čtení a rozvíjení schopnosti reprodukovat snadný krátký text,
- zvládání opisu jednoduchého textu, psaní krátkých slov i podle diktátu,
- praktickému využití získané dovednosti psaní.

Čtení – vzdělávací obsah vzdělávacího oboru

Očekávané výstupy – 1. období

Žák by měl:

- dbát na správnou výslovnost, tempo řeči a pravidelné dýchání,
- číst slabiky a dvojslabičná slova, skládat slova ze slabik,
- tvořit věty podle obrázků,
- orientovat se na stránce i řádku,
- chápat obsah krátkých vět doplněných obrázkem.

Očekávané výstupy – 2. období

Žák by měl:

- zvládat čtení probraných tiskacích i psacích písmen,
- rozlišit stejně znějící slova různého významu,
- umět reprodukovat krátký text podle ilustrací a návodných otázek,
- orientovat se ve větě,
- číst s porozuměním jednoduché věty,
- přednášet krátké říkanky a básničky.

Učivo: čtení – analyticko-syntetické činnosti, alternativní způsoby čtení, vyvozování hlásek a písmen, dělení a skládání slov, diferenciacní cvičení pro rozvoj zrakového a sluchového vnímání, čtení obrázků, slabik, slov, jednoduchých vět, tvoření jednoduchých vět, naslouchání – koncentrační cvičení, poslech pohádek, veršů a říkadel.

2. ČTENÍ

Čtením se v minulosti zabývalo mnoho významných osobností. Výzkumem této dovednosti se zabývali např. V. Příhoda, Z. Matějček, O. Chlup, O. Chaloupka.

První výzkumy čtení byly prováděny již ve 2. polovině 19. století. Badatelé se zaměřovali hlavně na pohyby očí, k nimž dochází při čtení. Bylo zjištěno, že čtení neprobíhá při pohybu očí z jednoho místa textu k dalšímu, ale při zastavení očí u určité části textu. Toto zastavení očí a soustředění na určité místo v textu se označuje jako fixace. Vedle pohybu očí zleva doprava (tzv. sakády) se také čtenář vrací k již přečteným částem textu tzv. regresivními pohyby. Součástí čtenářského nácviku je také nácvik pohybu z konce řádku na začátek následujícího řádku, což je v počátcích učení čtení velmi obtížné.

Při analýze čtecího procesu bylo objeveno tzv. čtecí pole, které je definováno rozsahem pozornosti v jediném záběru pohledu do očí. U začínajících čtenářů je tento rozsah dán jedním písmenem, se zvyšující se čtenářskou zručností se čtecí pole rozšiřuje až na skupiny slov.

Čtení se pro každého čtenáře stává prostředkem k poznání. Cílem současného školství, je rozvoj takzvané čtenářské gramotnosti, kdy je žák schopný text přečíst, porozumět čtenému a dále s informacemi z textu pracovat.

Podle Jiřího Trávníčka (2008, s. 35) je čtení „*mediální aktivita zaměřená na knihy a jejich duševní přisvojování; čas věnovaný knihám; základní aktivita související s knihami; socio-kulturní dovednost gramotnosti.*“

Lexikon teorie literatury a kultury (s. 112) definuje čtení jako „*vědomě-intencionální a primárně niterná, tj. duchovní činnost jedince. Komplexní procesy vizuálního vnímání a přijímání před. jazyka, který má podobu písemných znaků (písemná forma) zde vzájemně působí s duchovním rozuměním, a tak spoluvytváří význam.*“

V Pedagogickém slovníku je tento termín vymezen jako určitý „*druh řečové činnosti spočívající ve vizuální recepci znaků (slov, vět, nejazykových symbolů), jež jsou*

podnětem pro myšlenkovou činnost (porozumění významu znaků). Proces čtení zahrnuje několik fází, jejichž výsledkem má ideálně být porozumění čtenému textu a vnitřní zpracování příslušné informace“. (Průcha, 2003, s. 34)

Naše současná koncepce výuky čtení vede žáky již od zvládnutí prvních slabik k tomu, aby četli co nejdříve slabiky jako celky. Tím odpadne čtení po písmenech nebo hlasité čtení slova až po předcházejícím čtení šeptem po hláskách (tzv. dvojité čtení).

Ze základních zvláštností čtení žáka, který se teprve učí číst, vyplývají určité požadavky na metodiku čtení. Je samozřejmé, že zpočátku musí být materiálem pro čtení krátká slova, aby žák mohl snadněji spojit části slova v celek. Tím se také zmenší počet regresí a dříve se vytvoří dovednost uvědomělého čtení. Slabiky ve slovech, které jsou žákům předkládány ke čtení v prvním období výuky, mají být snadné, aby žák mohl snadněji ovládnout slabiku jako jednotku čtení. Obsah vět i souvislých textů musí být dítěti srozumitelný a odpovídat jeho zájmům. (Křivánek, Wildová, 1998, s. 21-22)

Četba je pro dítě velice důležitá. Podle Ladislavy Lederbuchové (2004) žák čtením textu otvírá velmi složitý, psychicky náročný proces prožívání a poznávání významů umělecké literatury, vstupuje do komunikačního procesu četby. Děti vstupují do světa jiných rozměrů. Pomocí knihy mohou prožívat příběhy hrdinů, tím rozvíjejí svou fantazii a obohacují svůj vnitřní emocionální život. Knihy mohou formovat čtenářovo mravní vědomí a postoje. Při prožívání příběhů s knižními hrdiny mají děti možnost získat nadhled nad určitými situacemi ve svém životě. Mají možnost se z knih poučit, čímž do budoucnosti získají schopnost reakce v určitých životních situacích. Zprostředkovaně tedy prožívají útrapy, štěstí, lásku i nenávisť. Hledají spolu s postavami správnou cestu, ověřují si své místo v rodině, okolí a ve společnosti. Čtenář se četbou seznamuje s obsahem knihy a zároveň si rozšiřuje literární vzdělání.

Získává povědomí o mateřském jazyce, různorodosti slov a jejich použití. To vše je dobré pro rozvoj myšlení, řeči a člověka samotného. Dle Ladislavy Lederbuchové je čtenářské poznávání literatury (národní i světové) pozvánkou do kulturní historie – komunikací s významy textů čtenář poznává kulturní, především estetické a mravní, normy a konvence určité kulturní oblasti, především té, do níž svým původem patří, ale

i jiným, a tak je lépe vybaven pro tolerantní postoje k lidem odlišných kultur. (Lederbuchová, 2004, s. 8)

2.1 Elementární čtení

Nácvik elementárního čtení probíhá převážně v prvním ročníku. Účelem výuky elementárního čtení je rozvoj základních znaků čtenářské dovednosti. Těmito znaky jsou správnost, plynulost, výraznost, přiměřenost tempa čtení vhodného textu a jeho porozumění (uvědomělost). K lepšímu pochopení textu, obsahu a smyslu čteného pomáhá dokonalejší osvojení techniky čtení (správnost a plynulost) a naopak. Podstatné je pěstovat u žáků pozitivní vztah ke čtení a motivovat je k četbě i mimo školu. Předpokladem ke zvládnutí čtení je znalost grafických znaků slov (písmen odpovídajícím příslušným hláskám), převod tištěné nebo psané podoby slova na mluvenou, zachycení jeho významu a smyslu, schopnost přemýšlet nad obsahem čteného a zaujmout k němu vlastní postoj. Na základě pochopení sdíleného obsahu má být žák schopen vytvořit si vlastní zážitek a představu (srov. Toman, 2007, s. 31).

Ve vyšších ročnících se rozlišují dva druhy čtení – tiché a hlasité. Hlasitého čtení je nejvíce využíváno v počátcích výcviku čtení. V pozdějších ročnících dokládá intenzitu prožitků a míru pochopení textu. Hlasité čtení lze provádět formou společného a sborového (souběžného) čtení. Tiché čtení je oproti hlasitému obtížnější, ale produktivnější. Umožňuje číst individuálním tempem a dovoluje návraty k náročnějším pasážím. V počátcích žáci nedokáží vnímat obsah čteného bez pohybů rtů, a proto si pomáhají čtením polohlasným či šepotným.

Dále lze využít skupinové čtení, kdy žáci čtou ve skupině. Po určitém úseku učitel čtení zastaví a žáci si sdělí čtenářské zážitky. Společné čtení s učitelem - učitel čte text nahlas a žáci se polohlasem přidávají. Průběžně si učitel s žáky probírá již přečtené. Velmi zajímavou a pro žáky atraktivní formou práce je kooperativní čtení, kdy skupina žáků řeší čtenářský úkol.

Čtení se od počátku žákovy docházky prolíná všemi předměty. I v ostatních předmětech jsou prováděny činnosti zaměřené na rozvoj dílčích funkcí, sensorického i motorického rozvoje.

Literární žánry

Podle RVP ZŠS jsou do výuky žáků na 1. stupni základní školy speciální ve výuce čtení nejprve zařazeny jednoduché žánry ústní lidové slovesnosti – říkadla, dále základní epický žánr – pohádka, a jednoduché básničky.

Říkadlo

Říkadlo je snadno zapamatovatelné krátké rčení s výrazným rytmem. Má jednoduchý verš, který často obsahuje citoslovce, a slova bývají řazena bez logického smyslu. Mezi říkadla řadíme také rozpočítadla a hádanky, které provázejí dětské hry, často spojené s pohybem. Žákům jsou jednoduchá říkadla často opakována v průběhu výuky, po osvojení je sami recitují a užívají v konkrétních situacích.

Pohádka

Pohádka, žánr epiky vycházející z ústní lidové slovesnosti, je dle RVP ZŠS zařazován zejména ve formě poslechu a vypravování učitelem. Pohádka je založena na fantazii, předně ze světa nadpřirozených bytostí. Při výuce čtení je nejprve volena forma poslechu, po osvojení příběhu žáci sami reprodukují děj – dle schopností se řídí ilustrací, hlavními postavami.

Básnička

Báseň je často krátké dílo, složené z jednoduchých rýmů, snadno zapamatovatelných. V básni nacházíme zvukomalebné a eufonické verše. Do výuky učení se čtení se zařazují básničky s hravými a zábavnými rýmy, které žáky zaujmou a snadno se budou opakovat.

2.2 Rozvoj dílčích rozumových schopností

Didaktické aktivity a hry

U žáků se středně těžkou mentální retardací je při výuce čtení nezbytné individuálně rozvíjet psychické procesy a funkce, které se na čtení i celkovém výkonu žáka podílejí. Ve výuce je podle Křivánka (1997) vhodné zařadit řízené činnosti

zaměřené na rozvoj duševních procesů, seznamování se s tvary písmen, didaktické hry, vlastní procvičování čtení.

Rozvoj duševních procesů

Mezi činnosti rozvíjející duševní procesy nezbytné pro zvládnutí dovednosti čtení patří aktivity vedoucí k rozvoji zrakového, sluchového a hmatového vnímání, představivosti, pozornosti, senzomotoriky, prostorové orientace, pravolevé orientace, ke zvýšení psychomotorického tempa, rozvoji paměti a myšlení. Při rozvoji duševních procesů je stejně důležitý také rozvoj řeči.

Dítě se při cvičení zrakového vnímání musí naučit udržovat směr pohybu očí zleva doprava tak, aby dokázal sledovat text na řádce. Dále sledovat objekty ve směru shora dolů, aby dokázal při čtení postupovat od řádky k řádce. Žák musí být při nácvičování čtení schopen zachycovat stále větší počet objektů, stále rychleji rozlišovat jednotlivé prvky ve skupinách grafémů. Aktivity v oblasti rozvoje zrakového vnímání lze shrnout do několika bodů. Zejména jde o:

- nácvičování srovnání objektů vnímaných zrakem,
- určování jejich shodných a rozdílných vlastností (tvar, velikost, počet, barvy),
- rozvoj rozsahu a rychlosti přepojování pozornosti,
- prohlubování soustředění při zrakovém vnímání,
- procvičování krátkodobé i dlouhodobé zrakové paměti.

Při rozvoji sluchového vnímání je velmi významnou součástí výuky zvuková analýza, při jejím rozvoji lze využít například:

- poznat sluchem obsah naplněné krabičky (špendlíky, hřebíčky, malé kamínky, dřívka),
- poznat hlas kamaráda,

- poznat hudební nástroj podle zvuku,
- z nahrávky poznat zvuky dopravních prostředků, ptáků,
- poznat, kdy se zvuk přibližuje, vzdaluje.

Na rozvoj senzomotoriky a pravolevé orientace se lze zaměřit zejména v tělesné výchově. Zde lze využít cvičení, která procvičují orientaci ve směrech vpravo, vlevo, nahore, dole, vpředu, vzadu. Děti se učí pojmenovat správné umístění předmětů i směr pohybu. Ve výuce lze využít:

- skládání procesních, pracovních, dějových schémat,
- nácvik dodržování postupu práce, posloupnosti děje (např. kartičky, kde je zobrazen děj pohádky, oblékání, malování, skládání režimu dne),
- nácvik pojmů první, poslední, uprostřed,
- orientace na lavici, v sešitě.

U žáků s potížemi ve čtení by se měla pravidelně a často cvičit paměť. Vhodnou aktivitou může být stolní hra pexeso, kde lze dle možnosti žáka volit počet hledaných dvojic. Je vhodné cvičit i paměť pohybovou, formou her např. předvádění řemesla, sportů.

Při rozvoji myšlení se využívají aktivity, které rozvíjí jednotlivé myšlenkové operace:

- analýzu,
- syntézu,
- srovnávání,
- abstrakci,
- zobecňování,
- indukci,

- dedukci,
- analogii,
- vysvětlování pojmů.

Nepřímé seznamování s tvary písmen

Jak uvádí Křivánek (1997), je při výuce počátečního čtení potřeba rozvíjet zrakové vnímání, zrakovou pozornost a myšlení vhodným zaměstnáním žáka. Tyto činnosti nemají za úkol naučit číst jednotlivá písmena nebo slova, ale spíše žáky seznámit s různými podobami grafického projevu. U žáků, kteří mají se čtením potíže, dochází k vytváření „předběžné vnímací struktury“ pro osvojení písmen, která dělají žákovi obtíže.

Jako didaktické pomůcky lze použít:

- omalovánky s písmeny,
- zatrhávání písmen v textu,
- karty s písmeny, obrázky,
- kostky s písmeny.

Didaktické hry v počátečním čtení

Didaktické hry zařazované při výuce čtení rozvíjí smysly, uvědomování si významu slov, rozvíjí vyjadřování, pomáhají rozlišování hlásek a písmen, motivují k počátečnímu čtení. Hravou formou lze se žáky užívat:

- skládanky a hádanky,
- loto a domino,
- pexeso,
- hádanky s písmeny,
- kostky s písmeny,

- lepení, vystřihování, modelování písmen,
- psaní písmen na počítači,
- hra s loutkami a maňásky,
- pohybové hry s písmeny.

Učebnice k výuce čtení

V současné době je na konkrétní škole, jaké učebnice pro výuku čtení zvolí z nabídky jednotlivých nakladatelství; mnohé didaktické materiály si učitelé vytváří a sdílejí prostřednictvím internetu. Velké množství pracovních listů, ale i celých učebnic vzniklo v rámci projektu Evropské unie a MŠMT Investice do rozvoje vzdělání.

V učebnicích pro přípravné období je nezbytné najít zejména dostatek aktivních, dobře motivovaných cvičení. Tato cvičení by měla zejména rozvíjet zrakové a sluchové vnímání, pozornost a paměť. Důležité je u budoucích čtenářů rozvíjet řeč. Zde záleží na zkušenosti učitele, aby vybral metodicky vhodné učebnice, které vyhovují také svým uspořádáním. U učebnic pro prvopočáteční čtení se také liší pořadí zavádění písmen. Tato skutečnost pak ovlivňuje tvorbu a využití cvičných textů. Některé slabikáře jako první seznamují se samohláskami, jiné se souhláskami. Jeden i druhý postup má své racionální zdůvodnění. U slabikářů začínajících samohláskami je brána v potaz skutečnost, že se lépe vyvozuje náslovná hláska, když samohláska tvoří i funkci slabiky (alej, Emil apod.). Žáci mohou také užívat „a“ a „i“ jako spojku. Pro dřívější zavedení souhlásek hovoří jejich snadnější zvuková identifikovatelnost. Žáci zvuk souhlásky lépe rozliší. Například u sestavování slova „pes“ ze skládací abecedy dají vedle sebe písmena „ps“, u slova „mele“ pouze „ml“.

V části určené k rozvoji čtení slov a vět se setkáváme s různým uspořádáním, stupněm propracovanosti metodického postupu a také různým tempem v rozvíjení čtenářské dovednosti. Tento fakt může činit potíže žákům, kteří v průběhu prvního ročníku změni školu.

Společným znakem textových částí všech učebnic je vedle výběru zajímavých a pro děti přitažlivých textů kladen důraz nejen na zvládnutí techniky čtení, ale i na

záměrný rozvoj porozumění čtenému textu ihned v prvních etapách osvojování si čtení. Pro rozvoj porozumění žáci v učebnicích řeší různé hádanky, rébusy, křížovky. U textů jsou pro kontrolu porozumění otázky, na které žáci po jeho přečtení odpovídají. (Křivánek, Wildová, 1998)

Součástí souborů učebnic jsou také pracovní sešity pro žáky a metodické příručky k učebnicím. Učitelé v nich najdou nejčastěji formou doporučení a návodů, jak nejlépe s učebnicí pracovat. Novým trendem je také elektronická forma učebnice, umožňující pracovat na interaktivních tabulích.

3. METODY VÝUKY ČTENÍ

V současnosti můžeme metody čtení rozdělit do tří základních skupin: syntetická, analytická a analyticko-syntetická. U některých metod se žáci učí čtení a psaní zároveň, jindy se učí číst prostřednictvím psaní a někdy je čtení úplně odděleno od psaní. Syntetické metody vychází z hlásek nebo písmen (prvků), které žák spojuje do slov.

V historii měly syntetické metody mnoho podob. Toman (2007) považuje za jednu z nejznámějších variant syntetických metod metodu genetickou (Kožíšková), kdy se žáci naučí číst a psát všechna písmena velké tiskací abecedy hůlkovým písmem ve formě zkratek, až poté se seznamují s malou tiskací abecedou. Kožíšek považoval tento způsob nácviku čtení za snadnější a žákům srozumitelnější. Mezi další metody patří písmenková, hláskovací, normálních slabik, skriptologická, fonomimická, fonetická, Petráková, slabiková metoda souhlásková a metoda mnemotechnicko-skriptologická. Analytické metody naopak vychází z celých slov, ze kterých se postupně vyvozují jednotlivé hlásky nebo písmena. Do této skupiny řadíme metodu Jacototovu, Vogelovu (metoda normálních slov) a metodu globální. Metodou analyticko-syntetickou, globální metodou a genetickou metodou výukou čtení se budou podrobněji věnovat samostatné podkapitoly.

Analyticko-syntetická metoda je nejrozšířenější metoda používaná při nácviku elementárního čtení, zvaná též jako hlásková či zvuková. Tato metoda je založená na vyvozování hlásky ze slova, se kterou se potom pojí další písmeno a následuje čtení slabik a slov, jež toto písmeno obsahují. Při tomto způsobu čtení jsou využívány operace analýza a syntéza. Nácvik čtení prochází třemi vývojovými etapami: etapou jazykové přípravy žáků na čtení, etapou slabičně analytického způsobu čtení a etapou plynulého čtení slov. Při použití analyticko-syntetické metody ve výuce čtení se vychází z jednoty celku a částí v rámci slov. Jak již bylo uvedeno, jde o rozklad slov na slabiky a slabik na hlásky a skládání hlásek ve slabiky a slabik ve slova za opory kinestézie, tj. činnosti mluvidel. (Santlerová, 1995, s. 21).

Prvky globální metody se objevují v novějších čítankách, ale nikdy se v hlavním vzdělávacím proudu neuplatnily. Žáci se od začátku učí číst celá slova a k rozkladu na jednotlivé části dochází až samostatně a spontánně. Této metody se využívá velmi často při reedukaci specifických poruch učení a při výuce cizího jazyka.

Metoda genetická neuzívá při čtení slabiku, přesto se jedná o metodu analyticko-syntetickou. Je metodou, při níž se žáci učí číst i psát aktivní formou, mohou se chovat a jednat více spontánně, ne pouze napodobovat učitele.

Ve výuce čtení se objevuje metoda Sfumato Splývavé čtení aneb Čtení pro všechny děti, která se dá dobře uplatnit v oblasti inkluzivního vzdělávání, které prosazuje individuální přístup s respektováním věkových zvláštností. Jako jediná metoda umožňuje volit si vlastní tempo učení čtení a zabraňuje dvojímu čtení. Dítě čte plynule s porozuměním, tvoří si návyky pro správné dýchání a umístění tónu.

3.1 Metoda analyticko-syntetická

Analyticko-syntetickou metodu vypracoval ruský pedagog K. D. Ušinskij v 60. letech 19. století. „Metoda analyticko-syntetická byla od roku 1951 až do roku 1990 používána jako jediná metoda při výuce počátečního čtení.“ Dále je uvedeno: „čtení analyticko-syntetickou metodou je založeno na pochopení hláskové stavby slov. Žáci si osvojují novou hlásku vyvozením ze slova. S vyvozenou hláskou je pak spojeno písmeno a žáci čtou slabiky a slova obsahující toto písmeno. Při čtení používají analýzu i syntézu. Rozkládání slova na slabiky a hlásky je proces analytický, spojování hlásek ve slabiky a slabik ve slova je proces syntetický“ (Santlerová, K., 1995, s. 20-22). U nás je za tvůrce této metody považován J. V. Svoboda, který v dílech Malý čtenář a Školka uvedl zásady, jež se staly základem současné podoby metody. Mluvenou řeč žáci analyzují na slabiky a dále na hlásky.

Etapy vývoje čtení z psychologického hlediska

V analyticko-syntetické metodě jsou z psychologického hlediska rozlišovány tři etapy:

- analytická etapa (ovládnutí částí celku),
- syntetická etapa (vznik celostní struktury slov),

- etapa automatizace.

Členění vývoje na etapy nelze chápat pouze jako následnost etap v přímé posloupnosti. Učení se čtení probíhá tak, že v příslušné etapě je daný způsob charakteristický pro převážný počet slov čteného textu. Podle míry sepětí čtenářského procesu s ústní řečí, podle rozsahu slovní zásoby u jednotlivců a podle složitosti struktury slov čtou začínající čtenáři již v analyticko-slabičné etapě celou řadu slov syntetickým způsobem.

Analytická etapa čtení

Analytickou etapu lze dále členit na stupeň ovládnutí písmen a na stupeň slabičně analytického čtení, který přesahuje i do druhého ročníku výuky čtení. Zvláštní důraz je kladen na období před zahájením výuky čtení, které se nazývá obdobím přípravy na čtení.

První etapa čtení obsahuje i cvičení na sluchovou analýzu. Žáci skládají z odděleně vyslovovaných slabik slova, zkoušejí ze slov, která jim učitel řekne po izolovaných hláskách, složit celé slovo. Toto období je charakterizováno jako proces osvojení si sluchové analýzy a syntézy. Dá se předpokládat, že čím lépe děti ovládají syntézu v ústní řeči, tím snáze dovedou spojovat zvuky čteného.

Prvotní osvojení grafického tvaru písmene zvládnou děti relativně rychle a bez obtíží. Problém osvojení písmen tkví především ve schopnosti rozeznávat tvary. Tato schopnost diferenciací tvarů se vyvíjí u dítěte již koncem prvního roku života a spolehlivým diagnostickým prostředkem rozeznávání tvarů je skutečnost, že si dítě osvojilo sémiotickou funkci slov.

Avšak obtíže jim činí syntéza písmen do slabik. Hlavní důvod je spatřován v tom, že jednomu písmenu může odpovídat různý zvuk podle toho, se kterými písmeny je spojeno. Pokud byla v přípravném období zvládnuta ústní mikroanalýza se zpětnou syntézou, bude možno využít transferu z ústní řeči a uplatní se proces znovupoznání, který usnadňuje jak syntézu, tak odhad a sémiotickou funkci čteného. Aby bylo možné využít proces znovupoznání v plné míře, je třeba žákům předkládat známá slova, která užívají v mluveném projevu.

Syntetická etapa čtení

V této etapě stojí žák před úkolem zvládnout syntézu písmen do slabik a slovních celků, pochopit význam přečteného slova, jednotlivých vět a celého textu. Syntetická činnost motoriky mluvidel by v tomto období měla být využívána jako automatismus z předškolní doby. Pro učitele by mělo být zásadním úkolem procvičování syntézy v oblasti zrakové senzory. Zrakové vnímání slova by mělo fungovat jako spouštěcí mechanismus pro artikulační stereotypy. (Křivánek, Wildová, 1998, s. 22-24)

Syntéza se vyvíjí na základě vnímání spojovaných elementů a jejich významových ekvivalentů. Nutnou složkou syntetické činnosti jsou pamětní asociativní procesy vybavování. Tím, že vybavování probíhá velmi rychle, dochází k syntéze. Důležitými faktory v tomto procesu jsou také vlastnosti pozornosti, její extenzita, intenzita, rozdělování a přenášení. Pokud u žáka dochází k pomalejšímu vybavování písmene (vztah grafém-hláska), má být na tento vztah koncentrována pozornost (intenzita) a extenzita se zákonitě zužuje pouze na vybavování jednoho písmene. *„Jakmile dochází k rychlému vybavování adekvátní fonematické představy, vybavování je již automatické a pole pozornosti se rozšiřuje na následující grafém. Zde po dalším procvičování dochází opět k automatizaci a rozsah pozornosti se zvyšuje. Vznikají tak optické tvary a rozšiřováním zorného pole dochází k anticipaci následných slov. Zraková syntéza při čtení je složitou funkcí vnímání, pozornosti, představivosti, procesů paměti, myšlenkových procesů a artikulační motoriky.*

Vybavování představ u jednotlivých slov má hranici nejdelšího možného intervalu, aby vůbec mohlo dojít k celkové syntéze, myšlenkovému zpracování, a tím k pochopení celé věty. Proto i doba čtení je ukazatelem úrovně syntézy. Zkracování času při nácviku syntetické činnosti je funkcí opakování. Množství opakování závislé rovněž na kvalitách pozornosti je velmi individuální.“ (Křivánek, Wildová, 1998, s. 24)

U syntetického stadia čtení je velmi důležité nejen to, že žák čte, ale také to, že chápe smysl čteného. Porozumění čtenému lze pak považovat za nejdůležitější znak hlasitého i tichého čtení.

Výuka čtení analyticko-syntetickou metodou v 1. ročníku

Výuka čtení analyticko-syntetickou metodou je uplatňována ve všech současných vzdělávacích programech. Soubory učebnic obsahují většinou první obrázkový díl, který je používán pro rozvoj zrakového vnímání a provádění sluchové analýzy slov na hlásky a slabiky. V přípravné fázi se provádí především analýza zvukové stránky řeči. Potom, co děti dospějí ke slabice a hlásce, se mohou pokoušet spojovat hlásky zpět do slabik a slov. U zvukové syntézy slov je nezbytné užívat slova, která žáci dobře znají. Pokud dítě dobře zvládá rozlišovat hlásky ve zvukové podobě, je připraven k vyvození hlásky z prvního písmena a ke čtení prvních písmen a slabik.

V další fázi výuky po osvojení několika písmen samohlásek a souhlásek začínají žáci číst první slabiky. Od počátku práce se slabikou v grafické podobě již může probíhat analýza a syntéza akustická a optická.

Učitel, který v přípravném období postupuje analyticko-synteticky, připravuje žáka velmi důkladně na pochopení vztahu mezi hláskou a zvukovou podobou slova. Žák poznává jednotlivé hlásky ještě před tím, než se naučí první písmena. Při postupu syntetickém se s novým písmenem zavádí současně i jeho hláska. (Křivánek, Wildová, 1998)

V současných základních školách výuka analyticko-syntetickou metodou dominuje. V základních školách speciálních je mnohem častěji využíváno i jiných výukových metod, a to z důvodu velmi specifických potřeb osob se středně těžkou mentální retardací.

3.2 Genetická metoda čtení

Genetická metoda čtení je po analyticko-syntetické metodě čtení druhou nejrozšířenější. Jejím autorem je pedagog a spisovatel Josef Kožíšek, který ji použil v roce 1913 ve své čítance Poupata. J. Wagnerová v devadesátých letech vytvořila učebnice a pracovní sešity, čímž došlo k rozšíření nabídky metod elementárního čtení, a to i u žáků se středně těžkou mentální retardací. *„Metodika vznikla z potřeb praxe, nového pohledu na dítě a moderních lingvistických, psychologických a didaktických poznatků. Zároveň vychází z analýzy předchozího vývoje v oblasti uchopování*

gramotnosti v Čechách a zhodnocení přínosu jednotlivých metod.“ (Kocurová, 2012, s. 150)

Při výuce genetickou metodou čtení je potřeba dodržet několik zásad.

- Pracovat pouze s jedním typem písma, a to pouze s velkými tiskacími písmeny.
- Pracovat formou her a intenzivně rozvíjet fonologický sluch a fonemické uvědomování.
- Do hodin průběžně včleňovat dechová cvičení artikulační, dbát na rozvoj zrakového rozlišování.
- Ke čtení se neužívá slabika, ale grafém. Každý žák individuálně volí vlastní strategii čtení.

Etapy výuky čtení

Nácvik výuky čtení je rozdělen do tří etap.

Přípravná etapa nácviku čtení

První, přípravná etapa čtení, má v žácích zejména vzbudit zájem o čtení, motivovat a je umožnit jim prožít radost z toho, co právě dělají. Jak uvádí Kocurová (2012, s. 151), je radost ze čtení velkou hybnou silou, pozitivní motivací, která vede efektivněji k cíli. V této fázi výuky se žáci seznamují s velkou tiskací abecedou.

Děti si hrají s písmeny, učí se podepsat hůlkovým písmem a pravidelně provádí hláskovou analýzu a syntézu foneticky jednoduchých slov. Izolovaným písmenům je věnována pozornost minimálně. Cílem této etapy není naučit žáky všechna písmena abecedy, tu si postupně osvojují ve druhé etapě. Již po krátké době pochopitelně dochází k projevům rozdílů mezi jednotlivými žáky. „Žák by neměl přihlížet, jak pracují ostatní, ale aktivně by se měl co nejvíce zapojovat do vyučování. Koncepce genetické metody dává prostor a čas všem dětem na dozrání a vyrovnání se s případnou nedostačující přípravou na čtení a psaní. Učitelé umožňují tuto metoda metodickou

diferenciaci žákům podle jejich dispozic. Některé třídy stačí pro první etapu čtrnáct dní, jinde je zapotřebí delšího časového úseku.“ (Kocurová, 2012, s. 152)

Druhá etapa nácviku čtení

Zhruba po měsíci se při výuce lze překlenout do další výukové etapy. Dle Kocurové (2012) se stále hravou formou provádí hlásková analýza a syntéza slov, cvičí se fonemický sluch. Pro podporu pozdějšího psaní psací abecedou se fonologické uvědomování kombinuje se zápisem hůlkovým písmem. Stále se pracuje pouze s jedním typem písma. Tím, že žáci zapisují slova a krátké věty, dochází k rovnoměrnému rozvoji syntézy i analýzy. Počáteční rozpoznávání znaků je kombinováno s globálním čtením.

Opět je žákům ponechána velká svoboda ve volbě vlastní strategie čtení a velmi brzy si již žáci mohou zapisovat vlastní myšlenky, čím je jim umožněno prožít pocit vlastní tvůrčí svobody. Děti mezi sebou nesoutěží, ale spolupracují, což zlepšuje nejen sociální klima, ale i pracovní postoje a dovednosti žáků.

Třetí etapa

V této závěrečné etapě žáci přechází ke čtení malých písmen a rozvíjí svou čtenářskou gramotnost. Přejít k malé tištěné abecedě probíhá spontánně a poměrně lehce, některá písmena jsou totiž natolik stejná, že je děti poznávají okamžitě. Písmena se nezapisují. Malá písmena se nevyvozují samostatně, ale ze slov, kde děti písmena hledají a slova a krátké věty čtou. *„Před Vánocemi mají děti již dostatek čtenářských zkušeností. Jestliže nácvik čtení velkých tiskacích písmen probíhá převážně genetickou metodou, v této fázi se začíná uplatňovat princip globálního čtení. U žáků je potřeba respektovat jejich různé dispozice ke čtení a nelze vyvíjet tlak na jejich lepší výkon. Někteří čtou již hezky, jiní dozrávají. Učitel má možnost své žáky ještě více zaměstnávat samostatnou prací. Dobří žáci si z domova přinesou dětské knížky a čtou si, když jsou hotoví a ostatní ještě pracují.*“ (Kocurová, 2012, s. 154)

Do konce školního roku pak děti rozvíjejí čtení souvislé. Zdokonalují své čtenářské dovednosti, vylepšují slovní zásobu, a tím také rozvíjí své vyjadřovací schopnosti. Čtení se začíná prolínat všemi vyučujícími předměty. Učitel by měl

pracovat se zajímavými pomůckami a doplňkovými materiály k výuce. Technika čtení nesmí být rozhodující, nejdůležitější je zvládnutí porozumění čteného, a také radost ze čtení, jako zdroje poznání a zábavy.

3.3 Globální metoda čtení

Globální metoda čtení patří mezi metody analytické. Tato metoda byla původně zavedena pro děti duševně opožděné a děti předškolního věku. R. Wildová (2002) uvádí, že *„teoretickým základem globální metody je tvarová psychologie (Gestpsychologie), podle níž lze vnímat celky, jimž jsou části a prvky podřízeny.“*

„Metoda proto vychází z celku (věty nebo slova) a zachovává je tak dlouho, dokud žák sám nedojde vlastním vývojem k jeho rozboru. Metoda se opírá o zjištění očních pohybů zaznamenaných při čtení. Z výzkumů vyplývá, že jednotkou čtení není skládání písmen nebo slabik, ale jde o myšlenkový pochod, kdy nejdůležitějším bylo porozumění textu“ (Hemzáčková, 2014).

Etapy výuky

Počátek výuky

Na počátku výuky stojí slovo doplněné zobrazením konkrétního pojmu a teprve později je slovo analyzováno na písmena. Uvádí se, že je dobré s touto metodou započít při slovní zásobě alespoň 50 slov, v aktivním i pasivním vyjádření. Je důležité mít jistotu, že žák je schopen obrázky rozlišovat, rozumí jejich obsahu a přiřazuje je k realitám. Každý obrázek je v trojím provedení k další manipulaci:

1. První je určen k vytváření leporel ze skupiny různých obrázků. Slouží jako trvalá předloha, musí být proto viditelně a dostupně umístěn.

2. Druhým, je volný obrázek, od kterého je slovo později odstřiženo. Je určen k další manipulaci a k vlastnímu čtení.

3. Třetí, doplňující obrázek, je určen k rozstřížení na dvě a více částí podle uvážení vyučujícího a s ohledem na schopnosti žáka. Obrázek pak slouží jako jednoduchá skládanka k procvičování skládání celku z částí a naopak.

Tvary písmen jsou hůlkové, jednoduché, aby je bylo možno napodobovat obtahováním, modelováním, skládáním z tyčinek nebo stavebnic.

Přípravná etapa

Přípravná etapa se do určité míry shoduje s přípravnou fází analyticko-syntetické metody. Samotnému vlastnímu čtení by mělo předcházet časté a hlasité předčítání krátkých textů, prohlížení knížek s obrázky a tištěným textem, text by mělo dítě sledovat prstem. Také by mělo vědět, že číst začínáme nahoře na stránce, a že čteme zleva doprava. Při nakupování je vhodné označovat věci, které nakupujeme, správnými názvy, předčítat nápisy na obchodech. Touto motivací vzbuzujeme zájem o čtení a je vždy nutné využít spolupráce s rodiči. Důležitou součástí přípravy je diferenciacní cvičení zrakového vnímání a porozumění a zapamatování pojmu. Poznávání a rozlišování kreslených obrázků představuje již jistou úroveň zobecňování. Dostupným materiálem je soubor obrázků z nejrůznějších oblastí „První čtení“ – rodina, škola, zvířata, části těla, příroda, hygiena, nářadí, oblečení, ovoce, zelenina, potraviny, slovesa. Jejich obsah lze vzhledem k individuálním schopnostem dítěte rozdělit až na dobu tří let. Manipulací se skládkou slovo fixujeme, zároveň podporujeme rozvoj zrakového vnímání a procvičujeme skládání celku z částí. Slovo skládáme z písmen, která k předloženému obrázku vybereme.

Vlastní čtení a procvičování

Etapa vlastního čtení začíná oddělením názvu od obrázku.

Postup:

1. Slovo k obrázku přiřazuje učitel a také je čte.
2. Učitel slovo přiřazuje a žák čte.
3. Žák přiřazuje slovo k obrázku a sám čte.
4. Uplatňujeme různé způsoby práce se slovy a obrázky.

Doporučuje se využít tzv. metody „bezchybného učení“, která spočívá přímo ve fyzickém vedení ruky, povzbuzování a pochvale.

Situační obrázky – na slovní pokyn ukazuje žák jednotlivosti, učitel přiřazuje slovo, žák čte. Po nácviku přiřazuje sám a čte. Jestliže žák bezpečně spojuje tištěné slovo s příslušným obrázkem, spojujeme dva obrázky tak, že vznikají věty.

Přiřazování názvu k obrázku a naopak (1 obrázek a 2 – 3 slova a žák vybírá správné slovo, nebo 2 – 3 obrázky a 1 slovo a žák vybírá příslušný obrázek). Posléze lze stupňovat počet. Pro fixaci je důležité přiřazovat slovo v několikeré podobě (větší, menší, jiný typ písma). Vyspělejší čtenáři tvoří krátké texty a kombinují je s obrázky. V průběhu výuky rozpoznáme, které dítě bude schopné se vrátit a následovně pokračovat ve výuce čtení analyticko-syntetickou metodou a které zůstane u čtení sociálního, jako komunikačního prostředku. (Kubová, 1996)

II PRAKTICKÁ ČÁST

4 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI

Cílem praktické části je ověření úspěšnosti, předností i úskalí jednotlivých metod při výuce počátečního čtení u žáků se středně těžkou mentální retardací na 1. stupni základní školy speciální s ohledem na individuální a specifické potřeby žáků při výuce čtení.

4.1 Zkoumaný vzorek

K ověření účinnosti metody globální, genetické a analyticko-syntetické byli sledováni tři žáci 1. ročníku základní školy speciální v průběhu školního roku 2013/2014 a prvního pololetí školního roku 2014/2015 a následným srovnáním jejich dovedností v oblasti čtení.

Práce je zaměřena na žáky mladšího školního věku s diagnózou středně těžká mentální retardace, všichni jsou žáky základní školy speciální.

Použité metody

Při práci byly použity tyto metody:

- kazuistika,
- pozorování,
- rozhovor,
- rodinná anamnéza,
- osobní anamnéza,
- analýza spisové dokumentace,
- analýza produktů lidské činnosti.

Kazuistika

Kazuistická metoda neboli případová studie slouží k lepšímu pochopení a ilustraci určitého případu. Kazuistiku můžeme vytvořit kombinací několika metod najednou, např. metodou anamnézy, pozorování, analýzy spisové dokumentace.

Rozhovor

Pomocí této metody zjišťujeme názory, zájmy, postoje, ale i potíže, neshody, přání či obavy určité osoby. Výhodou rozhovoru je přímý kontakt s dotazovaným.

Pozorování

Patří k nejčastěji využívaným metodám, slouží k získávání informací o přirozeném průběhu zkoumaného jevu, bez zásahu do jeho průběhu.

Anamnéza

Pomocí této metody lze zkoumat důležité okolnosti, které mohly mít vliv na vývoj jedince od početí do současnosti.

Osobní anamnéza udává okolnosti týkající se samotného jedince, jeho vývoje, zdravotního stavu, školní docházky atd.

Rodinná anamnéza udává okolnosti spojené s rodinným prostředím, rodiči, sourozenci.

Analýza produktů lidské činnosti

Vychází z poznatku, že každý lidský produkt je poznamenán osobnostními zvláštnostmi svého tvůrce.

V praktické části jsou aplikovány poznatky z části teoretické, které se týkají výuky čtení. K objasnění dané problematiky přispívají kazuistiky žáků doplněné o didaktické vedení učitele při výuce žáků a jejich úspěšnost i potíže při čtení.

Pro získání potřebných údajů, byla navázána aktivní spolupráce s jejich rodiči i pedagogy speciální základní školy v Teplicích, jejíž součástí je mateřská škola

speciální, přípravný stupeň základní školy speciální, základní škola speciální, školní družina, speciálně pedagogické centrum.

Škola vzdělává žáky a klienty se zdravotním postižením mentálním, tělesným, smyslovým, vadami řeči, autismem (pervazivní vývojové poruchy), kombinací vad. Výuka probíhá podle následujících dokumentů - Školní vzdělávací program „Hrou a učením k samostatnosti“, Vzdělávací program pomocné školy a přípravného stupně pomocné školy, Rehabilitační program pomocné školy.

Sledovaní žáci nastoupili školní docházku ve školním roce 2013/2014. Na základě výsledků speciálně pedagogické diagnostiky byli zařazeni do 1. třídy základní školy speciální. Ve třídě se vzdělává celkem osm žáků pod vedením speciální pedagožky a asistenta pedagoga. Jeden žák třídy má také z důvodu svého postižení asistenta osobního.

Vzdělávání probíhá podle Školního vzdělávacího programu „Hrou a učením k samostatnosti“. Pro každé dítě je připravován spolu s rodiči individuální vzdělávací program podle jeho speciálně vzdělávacích potřeb.

4.2 Stanovení předpokladů

1. Lze předpokládat, že volba vhodné metody při výuce čtení umožní dítěti se středně těžkou mentální retardací zvládnout základy čtení.
2. Dalším předpokladem je, že volba vhodné výukové metody při čtení je ovlivněna individuálními potřebami žáka.

4.3 Kazuistika

U dětí se středně těžkou mentální retardací je důležité nejen včasné stanovení lékařské i speciálně pedagogické diagnostiky, ale i včasné zahájení komplexní péče a výchovně vzdělávací intervence.

Nezbytnou součástí praktické části je podrobná kazuistika sledovaných dětí se zaznamenanými postupy učitele a výkony žáka při výuce čtení.

Pro zpracování kazuistiky byly použité tyto metody:

- Pozorování

- Osobní anamnéza
- Rodinná anamnéza
- Rozhovor s rodiči, pedagogy

Níže uvedené informace byly získány při rozhovoru s rodiči, speciálním pedagogem, ze studia lékařské a pedagogické dokumentace.

Cílem bylo sejmoutí anamnestických údajů, zhodnocení vývoje žáka a průběh výuky čtení. Porovnání výsledků ve čtení při užití různých metod čtení.

Kazuistika č. 1

OSOBNÍ ÚDAJE:

Jméno a příjmení: Martin R.

Narozen: 24. března 2006

Národnost: česká

Diagnóza: horní hranice pásma střední MR, opožděný vývoj řeči

Jméno a příjmení otce: Jiří R.

Povolání: dělník

Narozen: 12. února 1980

Dosažené vzdělání: základní

Jméno a příjmení matky: Iveta D.

Narozena: 8. ledna 1983

Dosažené vzdělání: základní

Povolání: nezaměstnaná

Sourozenci: Jan 5 let, Erika 3 roky

MŠ: Mateřská škola, Mateřská škola speciální

Jiné zařízení: nenavštěvoval

Výchovné potíže: bez potíží

RODINNÁ ANMNÉZA:

Zdravotní stav matky: dobrý

Závažná onemocnění jejích rodičů, sourozenců: bez obtíží

Zdravotní stav otce: dobrý

Závažnější onemocnění jeho rodičů, sourozenců: bez obtíží

Sourozenci žáka, zdravotní obtíže: bez obtíží

Charakteristika rodiny: Jedná se o rodinu funkční, oba rodiče se podílí na výchově dětí.

Matka však tráví s dětmi více času než otec, který je zaměstnán. S rodinou žije také babička z matčiny strany.

PRENATÁLNÍ VÝVOJ

Kolikáté těhotenství: 1.

Potíže v těhotenství: těhotenská cukrovka, vysoký krevní tlak

Porod: ve 37. týdnu

Porodní váha: 2450 gramů

Poporodní komplikace: žádné

Křičelo: ano

Obtočený pupečník: ne

Umístění v inkubátoru: ne

PSYCHOMOTORICKÝ VÝVOJ:

V kojeneckém období bylo dítě: klidné

Reagovalo na sluchové podněty: ano

Nepomočuje se ve dne / v noci: od 3 let / 4,5 roku

Osobní hygiena: zvládá

Umyje se: ano

Vyčistí si zuby: ano, s dopomocí

Zvládá WC: ano, s dopomocí

Zavazování obuvi: nezvládá

Zapínání knoflíků: zvládá

Zapínání zipu: zvládá

Jídlo, pití: lžíce – PHK, hrnek – PHK, příborem jí pouze s dopomocí

CHARAKTERISTIKA ŽÁKA:

Martin byl jeden rok integrován v běžné třídě mateřské školy, kde měl svou osobní asistentku. V následujícím školním roce začal navštěvovat mateřskou školu speciální v Teplicích, po ročním odkladu školní docházky nastoupil do základní školy speciální tamtéž. Znalost prostředí byla při nástupu do 1. ročníku výhodou. Martin se dokázal dobře orientovat a neměl potíže s adaptací. Martin tráví rád čas s dospělými, rád se mazlí. S ostatními dětmi se příliš nepřátelí, nerad navazuje kontakt, nemá rád změny, je spíše tichý.

Speciálně pedagogická diagnostika dílčích rozumových schopností:

Zrakové vnímání: rozliší základní barvy a tvary, dokáže je vytřídit, částečně dokáže spojovat zrakový vjem s charakteristickým předmětem (zelená jak tráva), dokáže rozlišit nápadné rozdíly mezi obrázky, složí obrázek ze čtyř rozstřížených část, zvládá si zapamatovat obrázky při hraní pexesa s 8 obrázky.

Sluchové vnímání: pozná hlasy zvířat, rytmus opakuje s obtížemi, nerozliší dvě rytmické struktury, pouze částečně rozezná rozdílné a shodné slabiky, nedokáže slovo rozdělit na slabiky.

Pravolevá a prostorová orientace: rozliší vpravo, vlevo, nahoře, dole na vlastním těle. Zrcadlově se orientuje velmi obtížně.

Rozbor čteného textu a jeho reprodukce: po přečtení pohádky dokáže s dopomocí vyjmenovat hlavní postavy, s doprovodnými otázkami objasní děj, detaily nepostřehne, s pomocí reprodukuje text podle obrázků.

Závěr: zrakové vnímání i pravolevá orientace na dobré úrovni. Obtíže v oblasti sluchového vnímání a slovní zásoby.

1. pololetí školního roku 2013/2014

Vzdělávání probíhalo podle školního vzdělávacího programu pro žáky se středně těžkým mentálním postižením. Martinovi byl vypracován roční individuální plán. Dále

měsíční plán učiva, který aktuálně postihoval zvládnuté, méně osvojené i neosvojené dovednosti žáka. Stanovoval a hodnotil cíle vyučovacího procesu.

Na počátku 1. ročníku se nejprve žáci seznámí s prostředím školy a třídy, adaptace byla pro Martina snazší, protože do stejné budovy chodil do mateřské školy a dobře se tedy orientoval. Dále jsou děti seznamovány s požadavky na chování – hlásíme se, hezky posloucháme, správné sezení atd. Důležitá je i motivace k učení se číst. V prvních dnech se žáci seznamují s knihou. Martin si velmi oblíbil knihu „Moje první pohádky“ (Fragment, 2012), která je velmi hezky a výrazně ilustrovaná. Podle ilustrací se snažil poznat, o jakou pohádku se jedná, popisoval obrázky, jednoduše vyprávěl příběh. Nejvíce jej zaujaly pohádky, kde vystupovala zvířata. Také se učil správně zacházet s knihou, otáčet listy, co jsou desky knihy, kde kniha začíná a končí, orientovat se na stránce. Martin byl zvyklý si doma prohlížet knihy, zejména leporela s babičkou, a manipulaci s knihou dobře zvládal.

Na počátku každé hodiny byly prováděny dechové rozcvičky (nádech nosem bez zvedání ramen a výdech ústy), hlasové rozcvičky (mluva šeptem x hlasitá, zesilování a zeslabování hlasu), artikulační rozcvičky.

V přípravném stadiu čtení byl kladen důraz na rozvoj všech dílčích rozumových schopností. Jako motivační prvek při aktivitách byla zvolena pohádka „O červené řepě“, tato pohádka není příliš náročná na pochopení děje. Martinovi se líbila, i proto, že v ní vystupují zvířátka. Při rozvoji sluchového vnímání jsme se zaměřili na poznávání hlasů zvířat – při využití interaktivní tabule (nejprve zvuk, poté obrázek a jeho popis), reagování na rytmus pomalý/rychlý (pohyb, běh, stoj, tleskání), provádění snadných cviků v daném rytmu (chůze, běh při Tv), poslech dvou rytmických struktur a určování, zda jsou stejné či ne, nácvik naslouchání, vnímání soustředěné mluvené řeči. Při aktivitách k rozvoji sluchové paměti si Martin velmi oblíbil didaktickou hru „Babička šla do městečka a koupila...“ Pro rozvoj fonemického sluchu byla do výuky čtení zařazena rytmizace říkanek, vytleskávání slabik, rytmický doprovod říkadel (ozvučená dřívka, bubínek), rytmizace slov, práce se bzučákem. Pro procvičování a upevňování sluchové analýzy a syntézy byly využity např. aktivity „Co je to a kdo dělá?“ Řekni dohromady B-Ú, M-É, B-É, H-Ú. „Co je to?“ N-O-S, L-E-S, P-E-S, K-O-S, L-O-S.

Slovní zásoba a zrakové vnímání bylo rozvíjeno například popisem obrázků jednoduchých situací, hledáním rozdílů mezi obrázky, vyhledáváním nesmyslů na obrázcích, hraním pexesa, vybarvováním obrázků, sestavováním jednoduchých skládaček.

Při rozvoji pravolevé orientace byly zařazeny např. aktivity, kdy Martin pokládal obrázky na plochu podle diktátu, na papír rozdělený na čtyři pole se snažil nakreslit sluníčko do pravého horního rohu, další jednoduché tvary v různých barvách do dalších částí plochy. Zvládal řadit obrázky vedle sebe do řady. V pohádce „O červené řepě“ s dopomocí určil, kdo je před, za, nahoře, dole.

Hodnocení přípravného období. Martin je velmi milý, snadno se k práci motivoval, téměř každou činnost dělal rád. Většinu aktivit zvládal sám nebo s částečnou dopomocí učitele. V oblasti sluchové analýzy a syntézy došlo ke zlepšení, byl si jistější ve vyjadřování, vylepšil i slovní zásobu.

Pro výuku čtení byla zvolena metoda analyticko-syntetická s využitím slabikáře Náš slabikář (1992), pracovních listů, programu na interaktivní tabuli, didaktických pomůcek např. pěnových písmen, tabulky s pískem, drátků, modelíny a dalších.

Při výuce podle uvedeného slabikáře se začíná nejprve s výukou samohlásek A, a, I, i, poté souhláskou M, m. Když si dítě dobře osvojí grafickou i fonetickou stránku samohlásky a první souhlásku, začíná tvořit a číst slabiky s naučenými písmeny.

Vyvození hlásky A

Motivace – pohádka „O červené řepě“, „Kdo řepu vytahoval?“ (pejsek a kočička, myška a babička...), říkanka (Alenko stůj! Auto houká. Na něm v pytli bílá mouka. Auto mouku odváží, z velikého nádraží.)

Vyvození hlásky a písmene A - obrázky věcí začínajících na A (auto, autobus, ananas...) „Co slyšíš na začátku?“, „Znáš nějaké jméno začínající na A?“, „Zkus zavolat, pošeptat, zazpívat hlásku A“. Interaktivní tabule: „Ve kterých názvech pohádek slyšíš A?“ (Jeníček a Mařenka, O pejskovi a kočičce...). „Tleskni, kdykoli uslyšíš hlásku A“.

Při seznamování se s grafickou stránkou písmene se nejprve seznámil s vizuální podobou velkého tiskacího A. Martin si zkoušel napsat písmeno prstem do tabulky s pískem, ohýbal drátek do tvaru písmene, sestavoval písmeno ze špejlí, psal písmeno na záda spolužákovi, zkoušel písmeno napsat i tužkou. Pro výuku byly využity hry např. „Kam se nám písmenko schovalo?“, kde Martin hledal A mezi ostatními písmeny, model písmene byl ukrytý někde ve třídě. Na interaktivní tabuli označoval písmenko A v názvech pohádek, vybíral z košíku předměty začínající na A. Než začal Martin číst ve slabikáři, seznámil se také s grafickou podobou malého tiskacího a. Naučil se používat tabulku, na kterou umisťoval do řádku písmena malá i velká.

Samohláska A je při nácviku samotného čtení využita jako spojka mezi dvěma obrázky. Opět bylo třeba dbát na orientaci na stránce a řádku, objasňovat význam některých předmětů na obrázcích. V pracovních listech hledal písmeno A ve slovech a podtrhával, dopisoval počáteční písmeno, vyškrtával.

Martin si zvládl první písmeno osvojit vcelku bez obtíží a byl připraven na vyvození další samohlásky I a poté souhlásky M. Výuka probíhala obdobně jako u písmene A, bylo však zapotřebí více času na procvičování a opakování všech třech písmen. Za 1. pololetí školního roku si také osvojil psaní probraných malých psacích písmen.

2. pololetí školního roku 2013/2014

Další fází ve výuce čtení bylo tvoření slabik. První slabikou byla slabika MA, MÁ. Motivační říkanka (Máme doma mámu, máme doma tátu, táta nám dá boty, máma kalhoty). Obrázky (máma, maso, Manka,...)

Při aktivitách, které byly zaměřeny na analýzu a syntézu slabik, byly zařazeny aktivity zaměřené na osvojení si zvukové podoby slabiky například vytleskávání slabik, určování první slabiky ve slovech. Využití kostek s písmeny, v jedné ruce M v druhé A. „Co vznikne, když dám kostky k sobě a zase od sebe?“, vymyšlení slov na slabiku MA. Skládání slabik z písmen skládací abecedy, umístění na tabulku. Tentýž postup byl aplikován i u dlouhé podoby slabiky. V pracovních listech Martin slabiky podtrhával, vyškrtával, kroužkoval. Při práci s interaktivní tabulí slabiky třídil, pojmenovával obrázky, podle poslechu označoval obrázky začínající na slabiky MA, MÁ.

Při čtení ve slabikáři dominuje slabika MÁ ve spojení s obrázkem, která umožňuje čtení ve větách. (Pes má boudu. Kočka má myš). Čtení bylo zpestřováno pohybem (tlesknout, dupnout), pantomimickým předváděním čteného.

Martin zvládl čtení první slabiky bez větších obtíží. Více času muselo být věnováno fonematickému rozlišení krátké a dlouhé podoby slabiky, které mu zpočátku činilo potíže. Velmi se osvědčilo užití bzučáku a zapojení pohybu při sluchovém rozlišení a čtení slabik.

Dalším krokem v nácvičce čtení vět bylo zapojení všech osvojených samohlásek a slabik při čtení vět s obrázky. (Chlapec má kalhoty i boty. Dívka má čepici a aktovku). Po procvičení již naučeného následovalo vyvození písmene E. Když si Martin písmeno dobře osvojil, začal velmi pomalu se skládáním jednoduchých slov. Nejprve přidával písmeno E ke slabice MA. Obrázek malé dívky. „Jak se dívka jmenuje“? „Ema“. Vytleskává slabiky, nahlas si slovo opakuje. „Co jsme spojením písmene a slabiky vytvořili?“ Z karet s písmenky a slabikami slovo sestavuje, skládá do tabulky s písmeny. Při práci s interaktivní tabulí hledá zatoulaná písmenka a slabiky, sestavuje slovo. Následně čte ve slabikáři věty s obrázky, naučenými písmeny a slabikami od jednoduchých (Ema má míč) po složitější (Ema má panenku i míč a medvídko). Po zvládnutí této fáze, začal Martin skládat slovo „máma“ z již osvojených slabik, při nácvičce sluchové analýzy, syntézy a čtení, bylo postupováno obdobně jako u slova „Ema“. Při skládání slova ze slabik a písmen se opět projeví obtíže s rozeznáním délky slabiky, po delším procvičení Martin slovo zvládl sestavit i správně přečíst.

Postupně si osvojil také samohlásky O, U a slabiky ME, MÉ, MI, MÍ, MO, MÓ, MU, MÚ. Ve výuce byly využity aktivity, při kterých Martin pracoval se slabikami - čtení slabik z kartiček, postřehování slabik, hlásková analýza slabik, tvoření slov na slabiku, rozlišení dlouhých a krátkých slabik (dlouhá ruce nahoru, krátká dřep), čtení slabik. Didaktické hry „Slabika tě probudí“, hádanky (Jsem zvíře a začínám na Mo). Výukové PC programy na čtení, interaktivní programy pro výuku čtení. Ze slabik skládal a četl dvojslabičná slova (máma, mami, máme). Skládání slov do vět a čtení celých vět zatím dělalo Martinovi potíže, činnost zvládal pouze s dopomocí.

V průběhu celého školního roku byly při výuce zařazovány činnosti pro rozvoj dílčích rozumových schopností. Martin zvládal na konci 1. ročníku úkoly náročnější než na jeho začátku. Ve všech sledovaných aspektech došlo ke zlepšení. Dokázal bez obtíží přečíst či přiřadit izolovaná slova. Obtíže se projevily u skládání slov do věty. Martin bude v následujícím roce pokračovat ve výuce čtení zvolenou metodou, tj. metodou analyticko-syntetickou.

1. pololetí školní rok 2014/2015

Na počátku tohoto školního roku byl Martin žákem 2. ročníku. Opět pracoval podle IVP a ve výuce čtení pokračoval analyticko-syntetickou metodou. V hodinách byly soustavně rozvíjeny schopnosti poznávání - cvičení pozornosti a soustředění, poznávací a rozumové schopnosti žáka jako je: řazení obrázků zprava doleva, čtení obrázků v řádku, orientace na stránce a řádku, dělení slov, cvičení fonemického sluchu. Martin velmi dobře reagoval na práci s pohádkou, kterou po poslechu dokázal s částečnou dopomocí převyprávět v jednoduchých větách. Zvládal seřadit obrázky podle děje u pohádek, které dobře znal.

Při vlastním čtení si osvojil hlásky a L, l, V, v, T, t a slabiky s naučenými písmeny. Ke konci 1. pololetí druhého ročníku došlo ke zlepšení při skládání slov do jednoduchých vět (Eva volá mámu. Míla mává). Věty doplněné obrázkem zvládl přečíst jistě a rozuměl jejich obsahu.

HODNOCENÍ, DOPORUČENÝ METODICKÝ POSTUP

Martin patří mezi nejlepší žáky třídy a počátky čtení zvládl velmi dobře, výhodou při výuce byla spolupráce babičky, která se Martinovi věnovala při domácí přípravě. Žák zvládá číst jednoduché věty, výrazně se zlepšila sluchová analýza a syntéza. Při práci vyžaduje individuální přístup, při některých činnostech potřebuje částečnou pomoc, záleží zejména na momentální situaci a druhu činnosti. Martin má dobré předpoklady k tomu naučit se základům čtení a je vhodné ve výuce pokračovat zvolenou metodou.

Kazuistika č. 2

OSOBNÍ ÚDAJE:

Jméno a příjmení: Zuzana M.

Narozen: 1. listopadu 2005

Národnost: česká

Diagnóza: dolní hranice středně těžké MR, dyslálie, opožděný psychomotorický vývoj

Jméno a příjmení otce: Pavel M.

Povolání: úředník

Narozen: 11. června 1975

Dosažené vzdělání: středoškolské

Jméno a příjmení matky: Martina M.

Narozena: 16. října 1979

Dosažené vzdělání: střední odborné

Povolání: nezaměstnaná

Sourozenci: nemá

MŠ: nenavštěvovala

Jiné zařízení: přípravný ročník základní školy speciální

Výchovné potíže: bez potíží

RODINNÁ ANMNÉZA:

Zdravotní stav matky: dobrý

Závažná onemocnění jejích rodičů, sourozenců: bez obtíží

Zdravotní stav otce: cukrovka

Závažnější onemocnění jeho rodičů, sourozenců: bez obtíží

Charakteristika rodiny: Jedná se o rodinu funkční, oba rodiče se podílí na výchově. Vzhledem k postižení Zuzky se rodiče rozhodli nemít další děti a pečovat pouze o ni. Rodina žije v domku s velkou zahradou a domácími zvířaty.

PRENATÁLNÍ VÝVOJ

Kolikáté těhotenství: 1.

Potíže v těhotenství: ne

Porod: ve 38. týdnu

Porodní váha: 2800 gramů

Poporodní komplikace: úbytek váhy

Křičelo: ano

Obtočený pupečník: ano

Umístění v inkubátoru: ne

PSYCHOMOTORICKÝ VÝVOJ:

V kojeneckém období bylo dítě: klidné

Reagovalo na sluchové podněty: ano

Nepomocňuje se ve dne / v noci: od 4,5 let / 6 let

Osobní hygiena: zvládá

Umyje se: ano

Vyčistí si zuby: ano, s dopomocí

Zvládá WC: ano

Zavazování obuvi: nezvládá

Zapínání knoflíků: zvládá

Zapínání zipu: nezvládá

Jídlo, pití: lžíce – PHK, hrnek – PHK, příborem jí pouze s dopomocí

CHARAKTERISTIKA ŽÁKYNĚ:

Zuzanka je velmi tichá a klidná dívka, má drobnou postavu. Mateřskou školu nenavštěvovala. Od září školního roku 2012/2013 byla zařazena do přípravného stupně základní školy speciální v Teplicích. Zuzanka si na prostředí školy zvykala s obtížemi, po dobu září a října docházela na vyučování pouze na dvě hodiny, postupně se doba jejího setrvání ve škole prodlužovala a Zuzka se velmi pozvolna aklimatizovala. Zuzanka je dívka spíše samotářská, zahleděná sama do sebe, nerada navazuje kontakt s cizími lidmi. Hovoří v jednoduchých větách s vadou výslovnosti. Preferuje pravou horní končetinu. Zadané úkoly plní s dopomocí, ulpívá. Snadno se nechá od práce vyrušit, je nutná častější motivace.

Speciálně pedagogická diagnostika dílčích rozumových schopností:

Zrakové vnímání: s dopomocí rozliší základní barvy a vytřídí je, nedokáže rozlišit základní tvary a nezvládne je vytřídít, částečně dokáže spojovat zrakový vjem s charakteristickým předmětem (zelená jak tráva), pouze s dopomocí dokáže rozlišit nápadné rozdíly mezi obrázky, nesloží obrázek ze čtyř rozstřížených částí, zvládá si zapamatovat obrázky při hraní pexesa s 8 obrázky.

Sluchové vnímání: pozná hlasy zvířat, rytmus opakuje bez obtíží, rozliší dvě rytmické struktury, pouze částečně rozezná rozdílné a shodné slabiky, dokáže slovo rozdělit na slabiky.

Pravolevá a prostorová orientace: obtížně rozliší vpravo, vlevo, nahoře, dole na vlastním těle. Zrcadlově se neorientuje.

Rozbor čteného textu a jeho reprodukce: po přečtení pohádky dokáže s dopomocí vyjmenovat hlavní postavy, s doprovodnými otázkami objasní děj, detaily nepostřehne, nezvládne reprodukovat text podle obrázků.

Závěr: obtíže se vyskytují téměř ve všech rovinách rozumových schopností. Dobrý smysl pro rytmus, dobré porozumění jednoduchému čtenému textu.

1. pololetí školního roku 2013/2014

Vzdělávání probíhalo podle školního vzdělávacího programu pro žáky se středně těžkým mentálním postižením. Zuzce byl vypracován roční individuální plán. Dále měsíční plán učiva, který aktuálně postihoval zvládnuté, méně osvojené i neosvojené dovednosti žáka. Stanovoval a hodnotil cíle vyučovacího procesu.

Do 1. ročníku nastoupila Zuzana již plně adaptovaná na školní prostředí, měla základní pracovní návyky, orientovala se v jednoduchých pokynech spojených se školními aktivitami. Pro seznámení s knihou si Zuzka mohla vybrat tu, která se jí nejvíce líbí, zvolila si jednoduché dětské lepoprelo, na kterém ji zaujaly obrázky zvířat, která má ráda. Domácí zvířata dokázala pojmenovat a s doprovodnými otázkami popsat. Zvládala rozlišit malé a velké, ne vždy správně pojmenovala barvu. Knihy si často prohlížela od konce. Při každé práci s knihou bylo procvičováno, kde je první a poslední

strana, nahoře a dole na stránce. Při předčítání pohádky ukazovala začátek a konec řádku. Tyto činnosti zvládala s částečnou dopomocí. Při poslechu a předčítání pohádek si Zuzka nejvíce oblíbila pohádku „Boudo, budko“. Z této pohádky vycházely aktivity při motivaci k práci, i činnosti rozvíjející rozumové schopnosti. Zuzka v pohádce pojmenovávala a popisovala jednotlivá zvířátka, určovala, kdo je první a poslední, kdo je před a za, podle diktátu pokládala obrázky na plochu do řádku. Pohádku podle obrázků vyprávěla. Při práci s pohádkou byla také zařazena pohybová aktivita (skáče jako žabka, kolíbá se jako medvěd), i s ostatními dětmi nacvičovala dramatizaci příběhu.

Vzhledem k obtížím ve zrakovém vnímání bylo do výuky zařazeno mnoho aktivit, jako je řazení obrázků, hledání rozdílů mezi obrázky, skládání nastříhaných obrázků, dokreslení chybějících částí obrázků, zapamatování si co nejvíce obrázků, hraní pexesa, jmenování obrázků zleva doprava, rozlišování reverzních figur, postřehování obrázků. Při činnostech byly využívány pracovní listy, úkoly na interaktivní tabuli, počítačové programy. U Zuzky došlo ke zlepšení v třídění barev a tvarů, s mírnou dopomocí zvládala dobře obrázky řadit, rozlišila výrazné rozdíly.

Zuzka má velmi ráda hudbu a hudební nástroje, pro rozvoj sluchového vnímání byly zařazovány dětské písničky a říkanky s doprovodem rytmických nástrojů a jednoduchým pohybem (tleskání, dupání, poskoky). Zvuky, které Zuzka znala z běžného života, dokázala při poslechu dobře rozlišit (štěkání psa, tekoucí voda). Při poslechu dvou rytmických struktur s obtížemi rozlišovala a určovala, které jsou stejné a rozdílné. Bez obtíží opakovala zvuky a slova, která učitel vyslovil (bzz, haf, pas, vlak). Zvládala také opakovat izolované hlásky. Velké obtíže přetrvávaly v oblasti sluchové diferenciaci. Při rozlišování slabik pouze částečně určila, jsou-li stejné, či ne. Značné problémy se objevily i při rozlišení prvního písmene a slabiky ve slově. Nedokázala při vyslovení dvou slabik určit slovo z nich složené.

Obtíže stále přetrvávaly i v oblasti pravolevé a prostorové orientace. Zuzka dokázala, po delším procvičování, rozlišit pravou a levou při orientaci na svém těle téměř bez obtíží. S dopomocí umísťovala předměty na plochu, popisovala umístění prostoru. Kresebný diktát (nakresli doprostřed papíru kolečko, vpravo od kolečka, vlevo od kolečka) zvládla pouze s výraznou dopomocí.

S ohledem na přetrvávající dobré výsledky v oblasti zrakové paměti, a k obtížím zejména v oblasti zrakové diferenciaci sluchové analýzy a syntézy i pravolevé a prostorové orientace, byla u Zuzky zvolena pro výuku čtení metoda globálního čtení se zařazením izolovaných hlásek. Tato metoda je založena na principu tvarové psychologie, podle níž vnímá čtenář celky, jimž jsou podřízeny části. Globální metoda vychází z celku a zachovává ho tak dlouho, dokud žák sám nedojde vlastním vývojem k analýze. Žáci si opakováním zapamatovávají obrazy tištěného písma, rozumí textu, aniž by znali písmena. Cílem čtení není mechanický pochod, tzn. skládání hlásek, ale pochod myšlenkový, kdy dítě od začátku rozumí obsahu čteného.

Tato metoda je relativně náročná na přípravu materiálů k výuce samotného čtení. Při práci v prvním ročníku nebyla využívána učebnice, ale karty s obrázky a slovy v různých podobách (laminované velké karty, malé obrázky k rozstříhání) a řazení k jednotlivým tematickým celkům, digitální učební materiály pro práci s interaktivní tabulí, písmena velké tiskací abecedy.

Při nácvičování čtení následovalo po přípravné etapě období paměti, kdy si Zuzka musela zapamatovat slova graficky spojená s obrázkem. Nejprve začala obrázky z tematického celku moje rodina – MÁMA, TÁTA, BÁBA, DĚDA, HOLKA, KLUK.

Na kartách s obrázky nejprve Zuzka poznávala a pojmenovávala, koho viděla, snažila se o co nejlepší výslovnost slov, správné dýchání. Poté již dostala stejné obrázky, které již obsahovaly jednotlivá slova napsaná velkými tiskacími písmeny. Začala se dvěma slovy, postupně byly obrázky přidávány až do počtu šesti slov. Neustále si opakovala slova a snažila se zapamatovat jejich grafickou podobu. Obrázky se slovy řadila podle diktátu do řádku, vyhledávala správný obrázek, četla obrázky. Tuto činnost si osvojovala pomalu, zejména pokud pracovala se všemi slovy. Na konci 1. pololetí si procvičované osvojila natolik, že byla připravena na to, abychom slova oddělily od obrázků.

2. pololetí školního roku 2013/2014

I ve 2. pololetí byly do výuky zařazovány činnosti a hry, při kterých byly rozvíjeny dílčí rozumové schopnosti. V samotném nácvičování čtení začala Zuzka nejprve přiřazovat obrázek a grafickou podobu slova, slovo vyhledávala, řadila podle diktátu do

řádku a na plochu. Při vyhledávání našla slovo s jistotou, pokud byla umístěna společně na malém prostoru, vyhledat slovo po celé ploše jí činilo obtíže a zvládala je jen s dopomocí. Při čtení slov v řádku byla zpočátku velmi nejistá, pokud si na počátku čteného řádku držela prst, čtení postupně zvládla. Pro lepší možnosti tvoření vět si Zuzka osvojila slovesa NESE, SEDÍ, VAŘÍ. Při výběru slovesa byla zohledněna grafická podoba slova, která je dobře zapamatovatelná. Nadále probíhal nácvik čtení jednoduchých vět, skládání slov do vět, správná intonace a dýchání při čtení. Do konce školního roku si Zuzka osvojila také slova z tematického celku ovoce a zelenina.

Do čtení bylo také zařazeno písmeno A. Při jeho vyvození žákyně pracovala podobně jako při výuce metodou analyticko-syntetickou. Zuzka se seznámila s jeho grafickou podobou pouze v podobě velkého tiskacího písmene. Při čtení nejprve spojkou A spojovala obrázky, které byly později nahrazovány slovy.

Na konci 1. ročníku Zuzana zvládala číst izolovaná slova téměř bez chyby. Čtení jednoduché věty složené z osvojených slov četla s malou chybovostí, čtenému rozuměla téměř vždy.

1. pololetí školního roku 2014/2015

Na počátku nového školního roku bylo nutné se Zuzkou zopakovat naučené z předešlého ročníku. Zuzka si u některých slov nebyla při čtení jistá, odhadovala. V průběhu prvního měsíce, který byl zaměřen na upevňování naučeného, byly Zuzčiny čtenářské dovednosti na úrovni konce 1. ročníku. Byla připravená k osvojení si dalších slov, čímž by se rozšířily možnosti využití širší slovní zásoby při samotném čtení a postupném přechodu do období analýzy, tedy třetí etapy čtení. Postupně zvládla čtení dalších sloves (LEŽÍ, VOLÁ, SPÍ) a podstatných jmen z celku – tělo, hračky. Ve třetím, analytickém období, byla Zuzka vedena k tomu, aby si všímala stejných částí na začátku, ve středu a na konci slov - např. část JE se vyskytuje na začátku slova JEDE, na konci slova PIJE a funguje i jako samostatné slovo. K tomu, že slova jsou stejná, ale konec je odlišný - např. NOS, NOSÍ, NOSÍŠ či, že některé slovo je částí slova jiného.

HODNOCENÍ, DOPORUČENÝ METODICKÝ POSTUP

Zuzka udělala za sledovanou dobu velký pokrok, přesto u ní některé obtíže stále přetrvávají. I přes dílčí neúspěchy ji čtení baví a má o něj zájem. Velmi ráda pracuje s interaktivní tabulí, ráda kreslí.

Při čtení jednoduchých a krátkých vět si byla Zuzka již velmi jistá. U delších vět četla s pomlčkami. Čtení s přechodem na další řádek zvládá stále jen s pomocí prstu, kterým si na další řádek ukáže, čtenému rozumí. Dokáže ze slov sestavit jednoduchou větu ve správném slovosledu, delší větu složí s dopomocí. Zlepšení bylo možné pozorovat v oblasti sluchové diference, a to v rozlišování dvou rozdílných či shodných slov, u slov procvičovaných rozezná první písmeno a slabiku. Přetrvávají obtíže v oblasti pravolevé i prostorové orientace. Pro další práci je nutné soustavně rozvíjet dílčí rozumové schopnosti. U zvolené metody bude pro zvládnutí čtení stěžejní upevnění analýzy hlásek a slabik a následný přechod do období syntézy. Pokud by se v tomto období nevyskytly zásadní obtíže, bylo by vhodné postupně zařazovat výuku metodou analyticko-syntetickou. S ohledem na dosaženou úroveň čtení za sledované období má Zuzka předpoklad zvládnout základy čtení.

Kazuistika č. 3

OSOBNÍ ÚDAJE:

Jméno a příjmení: Denis K.

Narozen: 9. srpna 2005

Národnost: česká

Diagnóza: středně těžká mentální retardace, hyperaktivita, opožděný vývoj řeči, zraková vada

Jméno a příjmení otce: Jan K.

Povolání: úředník

Narozen: 11. ledna 1973

Dosažené vzdělání: středoškolské

Jméno a příjmení matky: Alice K.

Narozena: 22. července 1977

Dosažené vzdělání: střední

Povolání: zdravotní sestra

Sourozenci: Adam 12 let

MŠ: Mateřská škola speciální

Jiné zařízení: nenavštěvoval

Výchovné potíže: neposlušnost, vzdorovitost, záchvaty vzteku

RODINNÁ ANMNÉZA:

Zdravotní stav matky: dobrý

Závažná onemocnění jejích rodičů, sourozenců: bez obtíží

Zdravotní stav otce: dobrý

Závažnější onemocnění jeho rodičů, sourozenců: bez obtíží

Sourozenci žáka, zdravotní obtíže: bez obtíží

Charakteristika rodiny: Rodiče jsou dva roky rozvedení, vztah mezi nimi je velmi dobrý, oba se podílejí na péči o Denise a staršího sourozence. Matka i otec jsou zaměstnaní, kvůli zajištění péče zejména o Denise bydlí společně v rodinném domě

PRENATÁLNÍ VÝVOJ

Kolikáté těhotenství: 2.

Potíže v těhotenství: nevolnosti

Porod: ve 30. týdnu

Porodní váha: 1550 gramů

Poporodní komplikace: ano

Porod: komplikovaný

Obtočený pupečník: ne

Umístění v inkubátoru: ano

PSYCHOMOTORICKÝ VÝVOJ:

V kojeneckém období bylo dítě: neklidné

Reagovalo na sluchové podněty: ano

Nepomočuje se ve dne / v noci: od 4,5 let / 6. roku

Osobní hygiena: zvládá

Umyje se: ano

Vyčistí si zuby: ano, s dopomocí

Zvládá WC: ano, s dopomocí

Zavazování obuvi: nezvládá

Zapínání knoflíků: nezvládá

Zapínání zipu: ne zvládá

Jídlo, pití: lžíce – LHK, hrnek – LHK, příborem jí pouze s dopomocí

CHARAKTERISTIKA ŽÁKA:

Denis má silnější postavu, vypadá o trochu starší, nosí brýle. Od tří let navštěvoval mateřskou školu speciální, od září školního roku 2012/2013 byl zařazen do přípravného stupně základní školy speciální v Teplicích. V přípravném ročníku měl obtíže s respektováním a dodržováním základních pokynů i v osvojování si pracovních návyků. Sundával si při práci brýle, zahazoval tužku, bylo velmi náročné Denise motivovat. Obtíže se projevovaly také ve vztahu ke spolužákům, se kterými se dostával do konfliktů.

Speciálně pedagogická diagnostika dílčích rozumových schopností:

Zrakové vnímání: s dopomocí rozliší základní barvy a vytřídí je, nedokáže rozlišit základní tvary a nezvládne je vytřídít, vážne zraková kontrola, nápadné rozdíly mezi obrázky ukáže, ale nepojmenuje, nesloží obrázek ze čtyř rozstřížených částí, pexeso s osmi obrázky nezvládne.

Sluchové vnímání: pozná hlasy některých zvířat, rytmus opakuje s obtížemi, nerozliší dvě rytmické struktury, pouze částečně rozezná rozdílné a shodné slabiky, nedokáže slovo rozdělit na slabiky.

Pravolevá a prostorová orientace: obtížně rozliší vpravo, vlevo nahoře, dole na vlastním těle. Zrcadlově se neorientuje.

Rozbor čteného textu a jeho reprodukce: po přečtení pohádky dokáže s dopomocí vyjmenovat hlavní postavy, s doprovodnými otázkami nedokáže postihnout

děj, detaily nepostřehne, nezvládne reprodukovat text podle obrázků, malá aktivní slovní zásoba.

Závěr: obtíže se vyskytují ve všech rovinách rozumových schopností. Hovoří s vadnou výslovností, dobře reaguje na povzbuzení, dokáže se soustředit pouze krátkodobě.

1. pololetí školního roku 2013/2014

Vzdělávání probíhalo podle školního vzdělávacího programu pro žáky se středně těžkým mentálním postižením. Denisovi byl vypracován roční individuální plán. Dále měsíční plán učiva, který aktuálně postihoval zvládnuté, méně osvojené i neosvojené dovednosti žáka. Stanovoval a hodnotil cíle vyučovacího procesu.

Po nástupu do první třídy došlo oproti jeho předchozímu chování ke zlepšení. Vlivem medikace se četnost záchvatů vzteku a projevů agrese značně omezila, což přispělo ke zlepšení atmosféry při práci a pobytu ve škole. Vzhledem ke značným obtížím s udržením pozornosti bylo nutné všechny aktivity a činnosti provádět v kratších časových úsecích. Častěji byly zařazovány relaxační dechy, uvolňovací cvičení či poslech relaxační hudby k potlačení vnitřního napětí. Při prvotním seznámení s knihou Denis nejevil téměř žádný zájem o knihy pohádkové, při čtení pohádek neudržel pozornost až do konce. Nejvíce ho zaujala leporela s krátkými říkadly o dopravních prostředcích, z tohoto důvodu byla slovní zásoba z celku dopravní prostředky využívána při aktivitách a činnostech zaměřených na rozvoj dílčích rozumových schopností při výuce čtení.

Denis si při hře rád hrál s loutkovým divadlem a měl oblíbenou loutku rytíře. Pro rozvoj pravolevé a prostorové orientace byla loutka využívána jako motivace pro práci. Denis posouval loutku dopředu, dozadu, do stran, umisťoval ji na plochu, přesouval ji před, za ostatní loutky. Zkoušel se orientovat na svém těle, poté na těle rytíře. Popisoval, jak loutky vypadají, co mají na sobě, nacvičoval krátké dialogy mezi dvěma loutkami. Ve slabikáři si osvojoval orientaci na stránce a řádku. Rozlišoval barvy, hledal rozdíly mezi obrázky (malý, velký, vysoký, silný, tenký). Jmenoval obrázky zleva doprava, snažil se zapamatovat si jich co nejvíce. Dokresloval chybějící části

obrázků a tvarů. Pozornost byla také zaměřena na rozvoj slovní zásoby a schopnost jednoduše popsat děj na obrázku (kluk běží, pes štěká).

Při rozvoji sluchového vnímání nejprve rozlišoval zvuky dopravních prostředků, poznával hlasy zvířat, poznával předměty podle zvuku. Opakoval vytleskávaný rytmus, podle tempa hudby prováděl jednoduché cviky, poskoky. S ohledem na obtíže v koncentraci při poslechu probíhal častěji i nácvik naslouchání, poslouchá ticho (15-20 sekund), určuje, jaké zvuky byly slyšet, při krátkém poslechu předčítané pohádky se snaží odpovědět na návodné otázky k obsahu čteného. Při rozvoji sluchové paměti opakuje zvuky/slova, které učitel vysloví (baf, haf, nos, kos, bos), snaží se rozpoznat první hlásku ve slově. Opakuje slabiky a rozlišuje, zda byly stejné (me, ne, po, do). Pro rozvoj fonemického sluchu byla zařazena např. rytmizace říkanek, rytmický doprovod říkadel, rytmizace slov (vytleskávání rytmu slov od jednoslabičných po víceslabičná), rozlišování délky samohlásek, práce se bzučákem.

I přes kolísání pozornosti Denis velmi dobře pracoval při aktivitách spojených se zvukem, velmi ho bavilo hrát na ozvučená dřívka a činelky, tleskat při rytmizaci slov, zvládal dobře rozdělit i tříslabičná slova na slabiky. Částečně dokázal rozlišit první hlásku v jednoslabičném slově. S větší jistotou jednoduše popisoval obrázky, mírně se zlepšila slovní zásoba. Pouze s dopomocí seřadí obrázky zprava doleva, na vlastním těle i na ploše se velmi obtížně orientuje. Podle jednoduchého příběhu nedokázal obrázky seřadit chronologicky správně. Některé hlásky stále nesprávně vyslovuje. U Denise byla pro výuku čtení zvolena metoda analyticko-syntetická s využitím Slabikáře Naše čtení (Scientia, 1995), pracovních listů, programu na interaktivní tabuli, didaktických pomůcek např. pěnových písmen, tabulky s pískem, drátků, modelíny a dalších.

Při výuce podle uvedeného slabikáře se začíná nejprve s výukou samohlásek A, a, I, i, poté souhláskou M, m. Když si dítě dobře osvojí grafickou i fonetickou stránku samohlásky a první souhlásku, začíná tvořit a číst slabiky s naučenými písmeny.

Vyvození hlásky A

Motivace – pohádka „O červené řepě“, „Kdo řepu vytahoval?“ (pejsek a kočička, myška a babička). Pohádku Denis znal, přesto mu dělalo potíže správně určovat jednotlivé dvojice a spojovat je spojkou, neorientoval se.

Vyvození hlásky a písmene A - obrázky věcí začínajících na A (auto, autobus, ananas...) „Co slyšíš na začátku?“, „Znáš nějaké jméno začínající na A?“ (Adam, Anička), „Zkus zavolat, pošeptat, zazpívat hlásku A“. Interaktivní tabule: „Ve kterých názvech pohádek slyšíš A?“ (Jeníček a Mařenka, O pejskovi a kočičce...). „Tleskni kdykoli uslyšíš hlásku A“.

Při seznamování se s grafickou stránkou písmene byla volena nejprve vizuální podoba velkého tiskacího A. Denis zkoušel napsat písmeno prstem do tabulky s pískem, ohýbal drátek do tvaru písmene, sestavoval jej ze špejlí, psal písmeno na záda spolužákovi, zkoušel písmeno napsat i tužkou. Prstem do tabulky po procvičení kreslil bez obtíží, ze špejlí jej sestavil pouze s dopomocí, při psaní tužkou bylo písmeno vytlačené s rozřesenou linií čáry.

2. pololetí školní rok 2013/2014

V pracovních listech, i při práci na interaktivní tabuli, hledal Denis písmeno A mezi ostatními tvary a písmeny, snažil se písmeno vyhledávat a označovat v krátkých slovech. Třídil slova, která písmeno obsahují. Písmeno dokázal s dopomocí vyhledat v řádku, pokud se jednalo o tvary rozmístěné po celé ploše, činnost nezvládal. Fonemické rozlišení hlásek A, Á nečinilo žákovi obtíže, grafickou podobu rozlišoval s dopomocí. Samohláska A je při nácviku samotného čtení využita jako spojka mezi dvěma obrázky. Denis potřeboval dopomoc při orientaci na stránce a řádku, čtení zvládal s částečnou dopomocí. S ohledem na obtíže, které v průběhu nácviku čtení bylo upuštěno od nácviku malé psací podoby písmene a Denis si pomalu začal osvojovat velkou tiskací podobu písmene I. Rozlišení grafické podoby písmene I bylo pro Denise snazší než u písmene A. Při jednotlivých činnostech k osvojení písmene pracoval s větší jistotou, bez obtíží zvládl fonemické i grafické rozlišení krátké i dlouhé podoby hlásky. Při čtení I jako spojky mezi obrázky potřeboval dopomoc při orientaci na řádku, zejména při přechodu na další čtený řádek.

Denis si čtení písmen téměř osvojil, pokud s nimi pracoval izolovaně. Ve chvíli, kdy měl s pomocí obrázků číst spojení, ve kterých se v pozici spojky vyskytovalo písmeno jedno nebo obě (pes A kočka, auto I vlak, pes A vlak I kočka), byl velmi nejistý, často chyboval.

Další aktivity byly zaměřeny na grafické rozlišení a čtení dvou osvojovaných písmen s využitím pestré škály didaktických pomůcek např. karet s písmeny, tabulky na skládání písmen, omalovánek s písmeny, kostek, výukového PC programu. Jako vhodná motivace se opět osvědčila říkadla, hry (např. „Na schovaná písmenka“, „Písmenko tě probudí“).

Na konci prvního ročníku Denis téměř zvládl čtení velkého tiskacího A, I, chybovost byla patrná při větší únavě. Stále přetrvávají výrazné obtíže v oblasti pravolevé a prostorové orientace a zrakovém rozlišení. I přes obtíže s výslovností některých hlásek se zlepšila aktivní slovní zásoba i vyjadřování při popisu jednoduchého děje na obrázku. Obrázky s dějem jednoduché a známé pohádky seřadí ve správném pořadí pouze s dopomocí.

1. pololetí školního roku 2014/2015

První měsíc nového školního roku byl v individuálním vzdělávacím plánu věnován opakování osvojeného učiva z 1. ročníku, tedy čtení písmen A, Á, I, Í. Denis přes prázdniny prodělal závažnější infekční onemocnění a jeho zdravotní stav téměř měsíc neumožňoval, aby si opakoval, ani následující měsíc s ním rodiče nepracovali tak, jak bylo na konci 1. ročníku navrženo. Tento deficit se projevil v obtížích při čtení. Zpočátku se mu písmena pletla, velmi často ve čtení chyboval. Po delším opakování se jeho úroveň čtení zlepšila, opět získal jistotu, téměř nechyboval.

Po období opakování a upevňování osvojených písmen následovalo vyvození písmene M. Při osvojování dalšího písmene bylo postupováno obdobně jako u písmen předchozích, i v tomto případě se projevovaly deficity v oslabených oblastech rozumových schopností. Při vyvozování slabiky MA, MÁ začal Denis nejprve s hláskovou analýzou a syntézou slabiky, tvořením slov pro slabiku, rozlišením dlouhé a krátké slabiky, postřehováním slabiky ve slovech. Pozvolna začal pracovat s grafickou podobou slabiky. Skládal písmena skládací abecedy, kostky s písmeny, na tabuli i v pracovních listech spojoval písmena do slabik, přiřazoval počáteční slabiku k obrázku. Ve slabikáři četl s dopomocí obrázků (Kluk MÁ míč.)

HODNOCENÍ, DOPORUČENÝ METODICKÝ POSTUP

Denis si osvojoval učivo pomalu, měl potíže s udržením pozornosti, činnosti musely být často střídány, po zátěži se projevovala značná únava. Je zřejmý částečný pokrok, nutný je stále individuální přístup, vedení a dopomoc, neustále volit motivaci, aby se na činnosti těšil a zažíval úspěchy.

V průběhu prvního ročníku se velmi výrazně projevovaly obtíže zejména v oblasti pravolevé i prostorové orientace a zrakového vnímání, což mělo za následek obtíže v osvojování si grafické podoby písmen, slabik a jejich čtení. Zvukovou stránku slabiky, rytmizaci slov i další aktivity zaměřené na rozvoj sluchového vnímání a paměti, zvládal Denis velmi dobře. Při čtení izolované slabiky chyboval velmi zřídka. Do konce sledovaného období však pouze s dopomocí sestavil ze slabik slovo, pouze s obtížemi jej přečetl. I nadále je proto nutné rozvíjet dílčí rozumové schopnosti, zejména v oblasti zrakové paměti, zrakové analýze a syntéze, zrakové diferenciaci, pravolevé a prostorové orientace. Prozatím se zvolená metoda jeví jako vhodná, s ohledem na množství zvládnutých písmen, za sledované období se dá předpokládat, že u Denise bude problematické dosáhnout plynulého čtení s porozuměním již na 1. stupni.

Závěr z metody:

Celkový opožděný vývoj byl zpozorován u obou chlapců i dívky již v kojeneckém věku. Z výsledků výuky čtení vyplývá u všech dětí rozvoj v oblasti dílčích rozumových schopností. Stále je nutný individuální přístup, vedení pedagoga a dopomoc. První z chlapců je částečně schopen samostatně pracovat.

V oblasti čtení dosáhli jistých pokroků, stále je však potřeba rozvíjet rozumové schopnosti s ohledem na individuální možnosti žáků. První chlapec ve sledovaném období zvládl číst jednoduché věty a také čtenému porozumět, dívka postupovala při osvojování učiva pomaleji, dosáhla však také dobré úrovně čtení. Třetí sledovaný žák čtení slov zvládal s výraznými obtížemi.

Využité metody byly vhodně zvoleny s ohledem na individuální schopnosti žáků tak, aby bylo dosaženo co možná nejlepší úrovně čtení. Při využití obou zvolených metod byly vhodně zvoleny didaktické pomůcky i motivace žáků.

Při srovnání úrovně čtení všech tří dětí lze konstatovat, že rozvíjení dílčích rozumových schopností, volba vhodné metody a individuální přístup ke každému žákovi se středně těžkou mentální retardací může výrazně přispět k úspěšnému zvládnutí základů čtení na 1. stupni základní školy speciální.

4.4 Shrnutí výsledků

1. Volba vhodné metody při výuce čtení u žáků se středně těžkým mentálním postižením ovlivňuje jejich úspěšnost při zvládnutí základů čtení. Při výuce čtení je nutné zařazovat vhodné motivační prvky, využívat didaktické pomůcky, rozvíjet slovní zásobu a posilovat v žácích kladný vztah ke čtení i naslouchání čtenému.
2. Volba vhodné výukové metody při čtení je významně ovlivněna individuálními potřebami žáka, úrovní jeho rozumových schopností, temperamentem. Pro úspěšné zvládnutí čtení u žáků základní školy speciální je nezbytné přistupovat ke každému dítěti individuálně a rozvíjet jeho schopnosti i v ostatních předmětech.

Stanovené předpoklady se potvrdily.

5. NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ

Každá metodika i metodický materiál se stává vhodným nebo nevhodným především podle toho, kdo jej používá. Existují různé metody, jež se dají aplikovat při výuce čtení, není problém opatřit množství pracovních listů a didaktických pomůcek pro výuku čtení. Při práci s dětmi a především s dětmi s postižením je však nezbytné doplnit tyto metodiky o kreativitu a fantazii, přizpůsobit práci u každého jednotlivého dítěte podle jeho potřeb, možností a schopností. Každá metoda bývá otevřená pro další nápady, které pak přispívají k pozitivní motivaci a aktivizaci žáka při práci.

Pro výběr vhodné metody při výuce čtení je důležité zjištění stávající úrovně dílčích rozumových schopností a dovedností žáka, pro její zjištění je nezbytné:

- vyšetření, diagnostika zrakového a sluchového vnímání, pravolevého a prostorového vnímání, řeči,
- na základě vyšetření lze koncipovat pedagogickou podporu výchovy a vzdělání.

K včasnému zjištění úrovně dílčích rozumových schopností napomáhá zjištění možných potíží u některé z nich po zařazení dítěte do příslušného školského zařízení.

Při výuce čtení není cílem jen osvojení si této dovednosti, ale také budování pozitivního vztahu k poznání, které čtení přináší, rozvoj komunikačních schopností. Důležité je, aby dítě mělo z jednotlivých činností radost, aby aktivně spolupracovalo. Realizace jednotlivých aktivit proto vyžaduje pozitivní, klidný a vstřícný přístup k dítěti, znalost jeho schopností a dovedností.

Navrhovaná opatření pro pedagoga a pedagogickou praxi:

- Je nezbytné orientovat se v problematice spojené s výchovou a vzděláváním žáků s mentálním postižením a specifiky vyplývajícími z druhu a stupně postižení. Podle toho pak volit vhodné postupy a pomůcky.

- Dobře poznat každého konkrétního žáka, jeho schopnosti a dovednosti. Podle toho pak volit vhodnou motivaci a postupy při práci, střídat činnosti, zařazovat nové nápady a činnosti stavět na aktivitě žáka.
- Využívat nápaditosti, fantazie a kreativity pedagoga.
- Na základě výsledků diagnostiky úrovně rozumových schopností koncipovat pedagogickou podporu výchovy a vzdělávání.
- Usnadňovat dětem výuku čtení využitím didaktických pomůcek. Zařazovat do výuky práci s audio-vizuální technikou, pohybová, relaxační a dechová cvičení, dramatizaci pohádek apod.
- Každou činnost individuálně uzpůsobit každému dítěti.
- Spolupracovat s odborníky, poradenskými zařízeními a především s rodiči, které je nutné do vzdělávání jejich dítěte co nejvíce zapojit.

Navrhovaná opatření pro rodiče:

- Rodič by se měl aktivně podílet na vzdělávání svého dítěte, již v předškolním věku získávat informace o možnostech vzdělávání dítěte, aktivně spolupracovat s odborníky.
- Účastnit se všech akcí spolu s dítětem, což mu umožní získat nové zkušenosti, poznatky a informace. Rodiče se také setkají s lidmi s obdobnými potížemi, se kterými si mohou vyměnit zkušenosti.
- Rodiče by se měli zajímat o možnostech využití jednotlivých metodik, které jejich dítěti usnadní dosažení maximálního možného rozvoje osobnosti.
- Spolupracovat s odborníky, školskými a poradenskými zařízeními.
- Provádět procvičování osvojených dovedností tak, aby si dítě naučené upevňovalo.

Při výuce čtení je důležité:

- Vhodná motivace volená individuálně pro každého žáka.
- Rozvoj dílčích rozumových schopností žáka.
 - Sluchové vnímání (sluchová orientace, sluchová paměť, sluchová diferenciaci, fonematický sluch, sluchová analýza a syntéza).
 - Zrakové vnímání (rozlišování barev, zraková diferenciaci, zraková analýza a syntéza, zraková paměť, cvičení očních pohybů při čtení, rozlišování reverzních figur, postřehování).
 - Pravolevá a prostorová orientace.
 - Slovní zásoba.
- Naučit dítě zacházet s knihou a grafickým materiálem.
- Dodržovat zrakovou hygienu.
- Zařazovat relaxační a pohybová cvičení s říkankou.
- Provádět dechové, hlasové, artikulační rozcvičky.
- Zařadit říkadla, pohádky, písničky, dramatizaci.
- Využívat vhodné didaktické pomůcky (omalovánky s písmeny, zatrhávání písmen v textu, karty s písmeny, obrázky, kostky s písmeny, písmena skládací abecedy s tabulkou, bzučák, zvukovou abecedu apod.).
- Zařadit didaktické hry (skládanky a hádanky, domino, loto, pexeso apod.).
- Práci zpestřovat využitím PC programů a interaktivní tabule.
- Při volbě vhodné metody pro výuku čtení zhodnotit výsledky žáka z přípravného období. Při výuce samotného čtení využívat tu rovinu rozumových schopností, která je nejméně oslabená, ostatní důsledně posilovat.

- Pokud žák opakovaně selhává, nedaří se dosáhnout uspokojivých výsledků ve čtení, je nutné přehodnotit volbu zvolené metody a postupně začlenit do výuky metodou vhodnější nebo dvě různé metody kombinovat.
- Při nácviku čtení písmen, slabik, slov a vět přistupujeme k novému vždy až po dostatečném zvládnutí předchozího kroku.
- Při práci s dítětem posilovat jeho sebevědomí, umožnit pocit úspěchu, rozvíjet celou osobnost.

Výuka čtení u dětí s mentálním postižením je ovlivněna řadou faktorů. Pro školní práci je nejdůležitější zajištění vhodného materiálního zabezpečení, klidného a podnětného prostředí, ale také kreativita a osobnost pedagoga. Neméně důležitá je také vhodně zvolená koncepce vyučovací hodiny, střídání činností tak, aby dítě nebylo unavené, dokázalo se soustředit požadovanou dobu a aktivně spolupracovalo. Je nezbytné také brát ohled na jeho zdravotní stav a momentální emoční ladění a přiměřeně tomu činnosti přizpůsobit. Velký vliv na úspěšné osvojování si nových dovedností má také rodina, její podpora a spolupráce se školou. Proto by také pedagog měl rodiče vždy seznámit se zaváděním nových metod a postupů do výuky.

ZÁVĚR

U žáků s mentálním postižením se v důsledku poškození neuropsychického vývoje projevuje řada odlišností v jednotlivých oblastech osobnosti. Postižení ovlivňuje emociální, volní i poznávací procesy, motoriku celkové chování jedince. Cílem výchovy a vzdělávání žáků v základní škole speciální je rozvoj celé jejich osobnosti. Pro dosažení rozvoje žáka, v co možná nejvyšší možné míře, je nezbytný komplexní přístup a podpora jeho rozvoje.

Výuka u žáků s mentálním postižením se výrazně liší od výuky dětí bez postižení. Z tohoto důvodu jsou žáci základních škol speciálních vzdělávání podle vzdělávacích programů, které respektují tyto odlišnosti. Každému žákovi je vypracováván individuální vzdělávací plán, který zohledňuje individuální schopnosti žáka tak, aby bylo docíleno jednotlivých stanovených cílů.

Čtení je činnost, která člověku umožňuje přijímat nové poznatky a informace. Zdravé dítě je vybaveno takovými rozumovými schopnostmi a dovednostmi, že si základy čtení osvojí na konci prvního nebo na počátku druhého ročníku a dále pak své čtenářské dovednosti jen zdokonaluje. U žáků s mentálním postižením se však jedná o proces dlouhodobější, ve kterém je nutné hledat ty nejvhodnější metody a postupy k dosažení cíle - číst a čtenému rozumět.

Péči o děti s mentální retardací se věnuje řada medicínské i pedagogické literatury. Cílem diplomové práce bylo zaměřit se na metody výuky čtení a jejich užití při výuce u žáků se středně těžkou mentální retardací na 1. stupni základní školy speciální.

Teoretická část v první kapitole objasňuje pojem mentální retardace, vliv středně těžké mentální retardace na edukační proces. Popisuje systém předškolního a školního vzdělávání žáků se středně těžkou mentální retardací, je zde zmíněn také Rámcový vzdělávací program pro žáky se středně těžkým mentálním postižením v souvislostech s výukou čtení, tj. v oblasti Jazyk a jazyková komunikace. Druhá kapitola je zaměřena na čtení. Zabývá se elementárním čtením, možnostmi využití různorodých činností pro rozvoj rozumových schopností žáků za využití vhodných didaktických pomůcek a

literárních žánrů. Třetí kapitola teoretické části se zabývá metodami výuky čtení využívaných na základní škole speciální. Je zde popsána metoda analyticko-syntetická, jež je nejužívanější metodou při výuce čtení, dále pak metody genetická a globální.

V praktické části diplomové práce jsou obsaženy stanovené cíle a využití metody. Tato část byla zaměřena na sledování žáků se středně těžkou mentální retardací při výuce čtení. Metoda výuky čtení byla volena podle individuálních schopností a dovedností žáka po skončení přípravného období a s ohledem na jeho další předpoklady ke zvládnutí čtení.

Při práci s žáky vyplynulo, že úroveň rozumových schopností osvojení si čtení výrazně ovlivňuje. Deficity v oblastech sluchového, zrakového vnímání či prostorové orientace se projevovaly při osvojování grafické i zvukové podoby písmen a slabik, ztížené orientaci na stránce a řádku, nepochopení čteného. Při vhodné volbě činností, vhodných didaktických pomůcek a motivace bylo však dosaženo toho, že u každého žáka bylo patrné zlepšení některé z oblastí a každý, v rámci svých možností, četl. Žáci se také naučili mnoho říkadel a písniček, obohatila se jejich slovní zásoba a zlepšily se jejich komunikační dovednosti.

Radost z výsledku, z přečteného slova, věty nebo příběhu a možnost prostřednictvím čtení poznávat, je nezbytnou součástí života a rozvoje každé osobnosti. Osobnost a kvalita speciálního pedagoga by se měla projevit právě ve chvíli, kdy musí najít optimální podmínky a metody pro každého žáka tak, aby mu umožnil prožít jedinečné zkušenosti, posílil a rozvinul jeho osobnost.

U žáků s mentálním postižením je výchova a vzdělávání nepřetržitým procesem, hledáním a zkoumáním nových postupů pro jejich maximální rozvoj. Závěrem lze tedy zhodnotit, že při výuce čtení je vždy nezbytné postupovat individuálně, s ohledem na schopnosti každého dítěte volit výukové metody a cíle. Největším přínosem práce, vzhledem k řešené problematice, je radost z výsledku tak náročného procesu, jakým je učení se čtení, zlepšení žáků v dílčích dovednostech rozvíjených při výuce čtení i celkový rozvoj jejich osobností.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BARTOŇOVÁ, M., BAZALOVÁ, B., PIPEKOVÁ, J.: *Psychopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-144-7.
- ČERNÁ, M.: *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1565-3.
- ČERNÁ, M.: *Česká psychopedie*. Vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1565-3.
- DOLEJŠÍ, M.: *K otázkám psychologie mentální retardace*. Vyd. 1. Praha: Avicenum, 1973. ISBN 978-80-247-2165-1.
- FABIÁNOVÁ, B., HAVEL, J., NOVOTNÁ M.: *Výuka čtení a psaní na 1. stupni základní školy*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-64-8.
- KAMIŠ, K.: *Český jazyk a počáteční psaní na 1. stupni ZŠ a ZŠS*. Praha: UJAK, 2014. ISBN 978-80-7452-042-6.
- KOCUROVÁ, M.: *Analyticko-syntetická a genetická metoda ve výuce čtení*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN: 978-80-72-90-578-2.
- KUBOVÁ, L.: *Alternativní komunikace, cesta ke vzdělávání těžce zdravotně postižených dětí*. 1. vyd. Praha: Tech – Market, 1996. ISBN 80-902134-1-3.
- LANGER, S.: *Mentální retardace*. Hradec Králové: Kotvam 1996. ISBN 80-900254-8X.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D.: *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- LEDERBUCHOVÁ, L.: *Dítě a kniha: o čtenářství jedenáctiletých*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86898-01-6.

LINC, V., KÁBELE, F.: *Slabikář. Naše první čtení*. Praha: Scientia, 1995. ISBN 80-7183-025-9.

LINC, V.: *Náš slabikář*. KPK, 1992. ISBN 80-85267-37-3.

NÜNNING, A.: *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4.

PAVERA, L., VŠETIČKA, F.: *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1.

PIPEKOVÁ, J.: *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Vyd. 1. Brno: MSD, 2006. ISBN 80-86633-40-3.

PRŮCHA, J. a kol.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

SANTLEROVÁ, K.: *Metody ve výuce čtení a psaní*. Brno: Paido, 1995, ISBN 80-85931-05-2.

SEDLÁČKOVÁ, D.: *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2685-4.

ŠNÝDROVÁ, I.: *Psychodiagnostika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008.

ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-506-7

ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-506-7.

ŠVARCOVÁ I., SLABINOVÁ, I.: *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 3., přeprac. Praha: Portál, 2006. 198 s. ISBN 80-7367-060-7.

TOMAN, J.: *Didaktika čtení a primární literární výchovy*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. ISBN 978-80-7394-038-6.

TRÁVNÍČEK, J.: *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize*. Brno-Praha: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-270-1.

VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9.

VALENTA, M., MULLER, O.: *Psychopedie: teoretické základy a metodika*. 2. vyd. Praha: Parta, 2004. ISBN 80-7320-063-5.

VLAŠÍN, Š.: *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984. ISBN 60.

WILDOVÁ, R. *Aktuální problém didaktiky prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2002 ISBN 80-7290-103.

ZÁKONY, VYHLÁŠKY A DALŠÍ PŘEDPISY

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů č. 472/2011 Sb.

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

Vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů č. 116/2011 Sb.

Vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů č. 147/2011

Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů č. 454/2006 Sb.

Rámcový vzdělávací program pro základní školu speciální, VÚP Praha, 2008

Listina základních práv a svobod ČR (usnesení předsednictva a ČNR 2/1993)

INTERNETOVÉ ZDROJE

HEMZÁČKOVÁ, K., PEŠKOVÁ, J. *Globální čtení*. [online], [cit 6. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.globalni-cteni.cz/>

WILDOVÁ, R. *Některé didaktické problémy výuky prvopočátečního psaní*. [online], [cit 11.2. 2015]. Dostupný z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/31/NEKTERE-DIDAKTICKE-PROBLEMY-VYUKY-PRVOPOCATECNIHO-CTENI.html/>

www.msmt.cz

www.vup.cz

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Klasifikace mentální retardace podle WHO.....	12
Tabulka 2 – Učební plán – 1. stupeň RVP ZSS.....	21

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I	dotazník – osobní anamnéza
Příloha II	dotazník – rodinná anamnéza
Příloha III	učebnice pro výuku čtení
Příloha IV	globální čtení
Příloha V	karty pro rozvoj fonemického sluchu
Příloha VI	pomůcky ke čtení
Příloha VII	ŠVP ZSS začlenění průřezových témat
Příloha VIII	ŠVP ZSS Oblast Jazyk a jazyková komunikace
Příloha IX	bibliografické údaje

PŘÍLOHOVÁ ČÁST

3 I. Základní údaje o dítěti			
Dítě:			
Pohlaví	mužské	ženské	
Aktuální věk			
novorozenec:			
Porodní váha v gramech			
Porodní délka v cm			
Resuscitace	ano	ne	
Inkubátor	ano	ne	
Hospitalizace	ano	ne	
Speciální péče	ano	ne	
Vývoj:			
Kojen/a do			
Sed			
Stoj			
Chůze			
První slova			
První věty			
Vývoj hygienických návyků: Nepomocuje od:	Osobní hygiena: Umyje se: ano - ne	Vyčistí zuby: ano - ne	Zvládá WC: ano - ne
V noci od:			
Oblékání zvládá	Samostatně	S dopomocí	Pouze s pomocí
Sebeobsluhu zvládá	Samostatně	S dopomocí	Pouze s pomocí
Zavazování obuvi zvládá	Samostatně	S dopomocí	Pouze s pomocí
Zapínání knoflíků zvládá	Samostatně	S dopomocí	Pouze s pomocí
Zapínání zipu	Samostatně	S dopomocí	Pouze s pomocí
Jídlo a pití:	Lžící, příborem, LHK, PHK, hrnek, láhev, stéblo Chuť k jídlu: Strava podávaná:		
Prodělaná onemocnění dítěte	Záněty horních cest dýchacích: ano – ne Záněty středního ucha: ano – ne Oční vada: ano – ne Sluchová vada: ano – ne Jiné:		
Držitel průkazky:	ZTP	ZTP/P	TP
pozn. Zakroužkujte jednu z nabízených možností, případně doplňte:			
<u>Další sdělení:</u>			

4 <i>I. Základní údaje o rodině</i>					
Otec:					
Zdravotní stav	dobrý	zdr. obtíže	jaké:		
Závažnější onemocnění rodičů, sourozenců					
Matka:					
Zdravotní stav	dobrý	zdr. obtíže	jaké:		
Závažnější onemocnění rodičů, sourozenců					
Kolikáté těhotenství		potíže v těhotenství:			
Rizikové těhotenství	ano	ne			
Porod	v normě	předčasný	překotný	protahovaný	
Sourozenci:					
Počet					
Pohlaví					
Zdravotní stav	dobrý	zdr.obtíže	jaké:		
5 <i>II. Sociální podmínky rodiny</i>					
Rodina	úplná	neúplná	dítě v péči prarodičů	ÚSP	
Počet členů v domácnosti					
Osoby žijící ve společné domácnosti					
Zaměstnanost					
Otec :					
Matka :					
Prarodiče (pečující o dítě)					
pozn. Zakroužkujte jednu z nabízených možností, případně doplňte:					
<u>Další sdělení:</u>					

K výuce čtení metodou analyticko-syntetickou, genetickou metodou lze využít množství učebnic, slabikářů a pracovních sešitů.

1. Eva	Míla	malá	4. Míla mává.
máme	umí	milá	Volá mámu.
loví	volá	mele	Mámo!
víme	láme	málo	Malá Eva umí lá, la, lá.
Mami!	mává	malé	Ivo umí la, la.
Emo!	máma	válí	Umí málo.
Mámo!	levá	víla	
Ivo	Evo!	velí	

2. Eva volá.
Míla mává.
Ivo loví.
Máma mele.
Ela válí.

3. Ema volá.
Mami! Máme a .
 má .
 loví .

Malá Ola umí málo.
Má a .
Umí malá .
Ota umí .

1. Čti slova ve sloupcích i v řádcích. Utvoř na slova v rámečcích věty. Hledej slova podle diktátu učitele.
2. Poznáš, jak se kdo na obrázku jmenuje? Slož ze skládací abecedy název osoby.
3. Čti věty.
4. Čti.

ŽIVÁ ABECEDA

Učebnice pro 1. ročník základních škol
pro vzdělávací obor Český jazyk a literatura

Alena Lašová, Miluše Holas, Hana Stančková

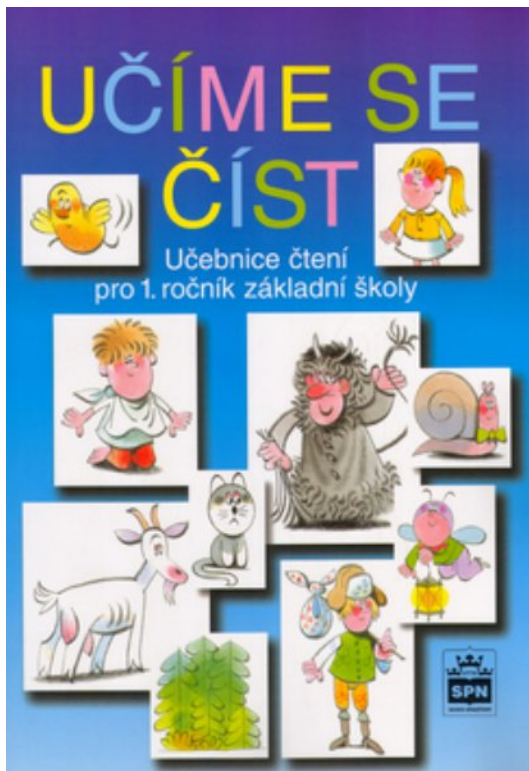
ALTER

Ii

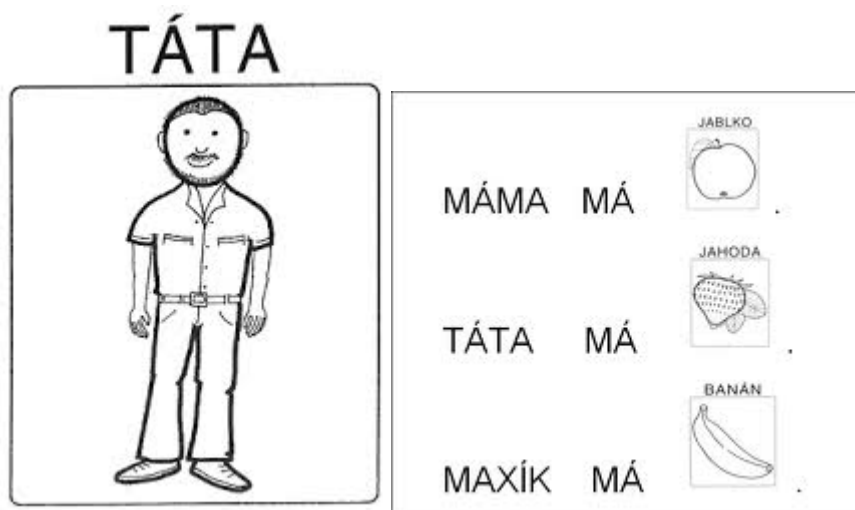
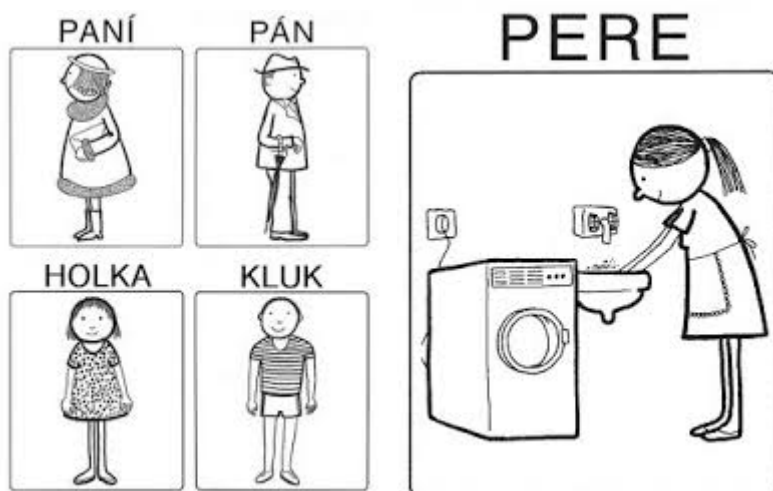
I je jako tenký stánek,
v je klásek sádkyška
I je silný kopytáček,
by, byn, branka.

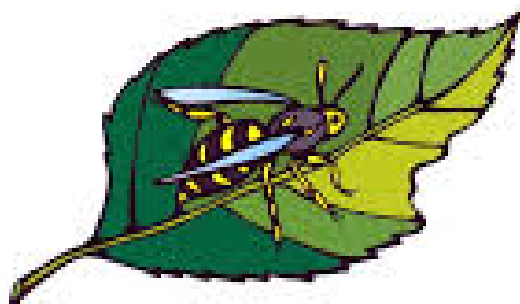
I i
Ii
Aa Oo Ee Uu Ii a i o u e i

K výuce čtení metodou globální jsou využívány karty s obrázkem a slovy.

30e2f

vosa

voda

30b05

ves

les

Při výuce čtení lze využít pestrou škálu didaktických pomůcek a her.

Dřevěná písmena

Mozaika- včelička abeceda

Pěnová písmena

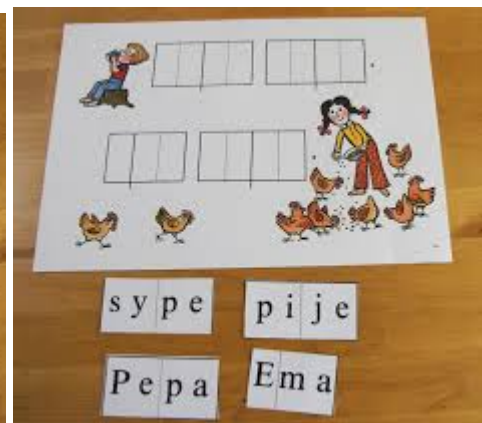
Kostky s písmeny

Aktivity ze souboru Logico piccolo

Zvuková živá abeceda

Písmena papírové skládací abecedy s tabulkou

**Příloha VII ŠVP ZSS začlenění průřezových témat v oblasti Jazyk a
jazyková komunikace**

Čtení – začlenění průřezových témat										
ročník	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Osobnostní a sociální výchova										
1. osobnostní rozvoj										
• rozvoj schopností poznávání	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
• sebepoznání, sebepojetí										
• seberegulace, sebeorganizace										
• psychohygienu										
2. sociální rozvoj										
• poznávací schopnosti										
• mezilidské vztahy										
• komunikace				X	X	X	X	X	X	X
• spolupráce a soutěživost										
3. morální rozvoj										
• řešení problémů a rozhodovací schopnosti										
• hodnoty, postoje, praktická etika										
Multikulturní výchova										
• kulturní rozdíly						X	X	X	X	X
• lidské vztahy						X	X	X	X	X
• etnický původ						X	X	X	X	X
Environmentální výchova										
• ekosystémy										
• základní podmínky života						X	X	X	X	X
• lidské aktivity a problémy život. prostředí						X	X	X	X	X
• vztah člověka k prostředí				X	X	X	X	X	X	X

Psaní – začlenění průřezových témat										
ročník	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Osobnostní a sociální výchova										
1. osobnostní rozvoj										
• rozvoj schopností poznávání	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
• sebepoznání, sebepojetí	X	X	X	X	X	X				
• seberegulace, sebeorganizace	X									
• psychohygienu										
2. sociální rozvoj										
• poznávací schopnosti										
• mezilidské vztahy							X	X	X	X
• komunikace							X	X	X	X
• spolupráce a soutěživost										
3. morální rozvoj										
• řešení problémů a rozhodovací schopnosti										
• hodnoty, postoje, praktická etika										
Multikulturní výchova										
• kulturní rozdíly										
• lidské vztahy										
• etnický původ										
Environmentální výchova										
• ekosystémy										
• základní podmínky života										
• lidské aktivity a problémy život. prostředí										
• vztah člověka k prostředí										

Řečová výchova – začlenění průřezových témat										
ročník	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Osobnostní a sociální výchova										
1. osobnostní rozvoj										
• rozvoj schopností poznávání	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
• sebepoznání, sebepojetí	X	X	X				X	X	X	X
• seberegulace, sebeorganizace	X	X	X							
• psychohygienu	X	X	X							
2. sociální rozvoj										
• poznávací schopnosti	X	X	X							
• mezilidské vztahy				X	X	X	X	X	X	X
• komunikace	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
• spolupráce a soutěživost	X	X	X							
3. morální rozvoj										
• řešení problémů a rozhodovací schopnosti				X	X	X				
• hodnoty, postoje, praktická etika	X	X	X	X	X	X				
Multikulturní výchova										
• kulturní rozdíly	X	X	X	X	X	X				
• lidské vztahy	X	X	X	X	X	X				
• etnický původ				X	X	X				
Environmentální výchova										
• ekosystémy										
• základní podmínky života				X	X	X				
• lidské aktivity a problémy život. prostředí										
• vztah člověka k prostředí	X	X	X	X	X	X				

Příloha VIII ŠVP ZSS Oblast Jazyk a jazyková komunikace

ROČNÍK: 1.

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP ZŠS	ŠKOLNÍ DÍLČÍ VÝSTUPY	UČIVO	MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY, PRŮŘEZOVÁ TÉMATA
Žák by měl:			
Čtení			
<ul style="list-style-type: none"> ➤ dbát na správnou výslovnost, tempo řeči a pravidelné dýchání 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ správně dýchat při mluveném projevu ➤ nacvičovat správnou výslovnost hlásek ➤ užívat správný slovní přízvuk ➤ volit přiměřené tempo řeči ➤ hovořit zřetelně a srozumitelně ➤ při krátkém mluveném projevu volit správnou rytmizaci a intonaci ➤ sluchově upevňovat nové písmeno na začátku slova a na konci slova ➤ správně provádět dechová, mimická a artikulační cvičení ➤ skládat obrázky a následně vyprávět příběh podle obrázků ➤ učit se na vhodných situacích zdvořilostnímu jednání ➤ používat jazykové prostředky 	<p>Základy techniky mluveného projevu (dýchání, tvoření hlasu, výslovnost, slovní přízvuk, intonace, rytmizace).</p> <p>Rozvíjení fonemického sluchu.</p> <p>Mimojazykové prostředky řeči (mimika, gesta).</p> <p>Základní komunikační pravidla (oslovení, zdvořilé vystupování). Pozdrav, poděkování.</p>	<p>OSV – Rozvoj schopností poznávání – cvičení smyslového vnímání, pozornosti a soustředění.</p> <p>– Komunikace – řeč těla, řeč zvuků a slov, cvičení naslouchání, dovednosti pro verbální i neverbální sdělování (technika řeči, výraz řeči, cvičení v neverbálním sdělování), komunikace v různých situacích.</p> <p>– exkurze do knihovny (význam čtení pro člověka)</p> <p>EV- vnímavý a citlivý přístup k přírodě</p>

	vhodné pro danou komunikační situaci		(prohlížení knih, obrázků tematicky spojených s ochranou přírody) HV- Rytmická, dechová a intonační cvičení.
➤ tvořit věty podle obrázků	<ul style="list-style-type: none"> ➤ rozvíjet a zpřesňovat zrakové a sluchové ➤ vnímání formou průpravných cvičení a ➤ her ➤ rozlišit délky samohlásek ➤ číst obrázky zleva doprava, rozpoznat ➤ rozdíly mezi obrázky, třídít je podle ➤ významu a řadit podle dějové posloupnosti ➤ tvořit jednoduché věty a rozvíjet ➤ souvislé vyjadřování ➤ tvořit věty podle náhodných obrázků ➤ osvojit si pojmy : stejný – jiný ➤ rozlišovat a přiřazovat stejné předměty ve dvojicích ➤ rozlišovat a přiřazovat obrázky ke skutečným předmětům ➤ tvořit dvojice stejných obrázků 	<p>Diferenciační cvičení pro rozvoj zrakového a sluchového vnímání</p> <p>Čtení obrázků</p> <p>Tvoření jednoduchých vět pomocí obrázků</p> <p>Diferenciace – stejný, jiný</p> <p>Přiřazování a třídění předmětů, obrázků, dvojic obrázků (používání obrázků různých velikostí, barev a tvarů)</p> <p>Skládání puzzle</p> <p>Pexesa</p>	<p>ČJS - čtení nápisů na obchodech</p> <p>TV – básničky spojené s pohybem</p> <p>VV- ilustrace básní, pohádek, tvorba individuálních čítanek (koláž, kresba)</p> <p>HV – hudebně pohybové hry a diferenciacie slabik</p>

<ul style="list-style-type: none"> ➤ orientovat se na stránce a řádku 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ osvojit si pojmy: stránka, řádek ➤ osvojit si pojmy: nahoře- dole ➤ seznámit se s knihami a leporely ➤ číst obrázky v řádku 	<p>Prohlížení knih a leporel Vytváření leporel ze slov z jednotlivých témat z globálního čtení Čtení obrázků v řádku Orientace v řádku a na stránce Sledování textu prstem</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ číst jednoduchá slova 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ číst slova s použitím globální metody ➤ používat písmena A, I jako spojku mezi dva obrázky ➤ používat písmena A, I jako spojku mezi dvě slova ➤ vytvářet dvojslovná spojení typu MÁMA PERE 	<p>Čtení slov - téma: Rodina Činnosti (slovo je odděleno od obrázku) Porozumění a zapamatování pojmu: vybírání, vyhledávání daného obrázku na slovní pokyn (spojování slyšeného slova s obrázkem) pojmenovávání – vyhledávání obrázku na slovní pokyn a samostatné pojmenování a opakování slova (důraz na správnou výslovnost)</p>	<p>VV – tvorba tematicky zaměřených obrázků</p>

➤ Psaní			
<p>➤ dodržovat správné držení psacího náčiní</p>	<p>➤ ➤ rozvíjet psychomotorické schopnosti, ➤ jemnou motoriku a pohybovou ➤ koordinaci (uvolňovací cviky, ➤ grafomotorická cvičení, ➤ motivované přípravné cviky, hry) ➤ zvládat psaní jednotlivých prvků hůlkových písmen</p>	<p>Rozvíjení psychomotorických schopností, jemné motoriky, grafomotoriky a pohybové koordinace. Uvolňovací cvičení: čmárání kroužení oblouky črtání čáry Alternativní nácvik psaní – hůlkové písmo Nácvik prvků hůlkových písmen: svislá čára shora dolů svislá čára zdola nahoru šikmá čára zprava doleva shora dolů šikmá čára zleva doprava zdola nahoru šikmá čára zprava doleva zdola nahoru šikmá čára zleva doprava shora dolů vodorovná čára dolní spojení dvou šikmých čar horní spojení dvou šikmých čar část oválu zleva doprava část oválu zprava doleva spojení dvou částí oválu dolní oblouk spojení svislé čáry a části oblouku ovál Psaní na počítači Orientace na klávesnici</p>	<p>HV – rytmická říkadla, rozpočítadla VV- malba houbou (špetkovým úchytem) malba prstovými barvami PVV - modelování</p>

<ul style="list-style-type: none"> ➤ zvládat základní hygienické návyky spojené se psaním 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ osvojovat si potřebné hygienické, pracovní a estetické návyky spojené se psaním 	<p>Základní hygienické návyky při psaní, správné sezení</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Řečová výchova 			
<ul style="list-style-type: none"> ➤ reprodukovat jednoduché říkanky a básničky 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ umět reprodukovat jednoduché říkanky a básničky ➤ snažit se zřetelně vyslovovat slova, slovní spojení a říkadla ➤ naučit se správně dýchat při mluveném projevu (správné držení těla při dýchání) ➤ naučit se rytmizaci jednoduchých říkadel 	<p>Diagnostika úrovně řeči Gymnastika mluvidel Dechová, hlasová a artikulační cvičení Cvičení správné výslovnosti Intonace, rytmizace Zřetelná výslovnost slov, slovních spojení</p>	<p>Hv – sluchová, hlasová, dechová a řečová cvičení Čt – tvoření jednoduchých vět OSV – Komunikace – řeč těla, řeč zvuků a slov, cvičení naslouchání, dovednosti pro verbální i neverbální sdělování (technika řeči, výraz řeči, cvičení v neverbálním sdělování), komunikace v různých situacích. - Rozvoj schopností poznávání – cvičení smyslového vnímání, pozornosti a soustředění.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ odpovídat na otázky slovem 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ➤ opakovat krátké sdělení, rozvíjet ➤ souvislé vyjadřování ➤ ➤ odpovídat na jednoduché otázky slovem 	<p>Řeč, zvukové prostředky řeči - (tempo, melodie) Rozvoj slovní zásoby</p>	

<ul style="list-style-type: none"> ➤ dokázat se koncentrovat na poslech pohádek a krátkých příběhů 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ naslouchat a porozumět krátkému mluvenému projevu ➤ dokázat se koncentrovat na poslech pohádek a krátkých příběhů 	<p>Rozvoj sluchového vnímání – nácvik soustředěného poslech reprodukce textu (s návodnými otázkami)</p>	
---	--	---	--

ROČNÍK: 2.

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP ZŠS	ŠKOLNÍ DÍLČÍ VÝSTUPY	UČIVO	MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY, PRŮŘEZOVÁ TÉMAT
Žák by měl:			
Opakování učiva z 1. ročníku			
Čtení			
<ul style="list-style-type: none"> ➤ dbát na správnou výslovnost, tempo řeči a pravidelné dýchání 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ správně dýchat při mluveném projevu ➤ nacvičovat správnou výslovnost hlásek ➤ užívat správný slovní přízvuk ➤ volit přiměřené tempo řeči ➤ hovořit zřetelně a srozumitelně ➤ při krátkém mluveném projevu volit správnou rytmizaci a intonaci ➤ sluchově upevňovat nové písmeno na začátku slova a na konci slova ➤ správně provádět dechová, mimická a artikulační cvičení ➤ skládat obrázky a následně vyprávět příběh podle obrázků ➤ učit se na vhodných situacích zdvořilostnímu jednání ➤ používat jazykové prostředky vhodné pro danou komunikační situaci ➤ 	<p>Základy techniky mluveného projevu (dýchání, tvoření hlasu, výslovnost, slovní přízvuk, intonace, rytmizace). Edukace a reedukace řeči.</p> <p>Rozvíjení fonemického sluchu.</p> <p>Mimojazykové prostředky řeči (mimika, gesta).</p> <p>Vypravování pomocí jednoduchých vět</p> <p>Základní komunikační pravidla</p> <p>Pozdrav, poděkování, prosba, omluva</p>	<p>OSV – Rozvoj schopností poznávání – cvičení smyslového vnímání, pozornosti a soustředění.</p> <p>– Komunikace – řeč těla, řeč zvuků a slov, cvičení naslouchání, dovednosti pro verbální i neverbální sdělování (technika řeči, výraz řeči, cvičení v neverbálním sdělování), komunikace v různých situacích.</p> <p>– používání adekvátních frází pro různé životní situace</p> <p>HV- Rytmická, dechová a intonační cvičení.</p>

<ul style="list-style-type: none"> ➤ tvořit věty podle obrázků 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ rozvíjet a zpřesňovat zrakové a sluchové ➤ vnímání formou průpravných cvičení a ➤ her ➤ rozlišit délky samohlásek ➤ číst obrázky zleva doprava, rozpoznat ➤ rozdíly mezi obrázky, třídít je podle ➤ významu a řadit podle dějové ➤ posloupnosti ➤ tvořit jednoduché věty a rozvíjet ➤ souvislé vyjadřování ➤ tvořit věty podle náhodných obrázků 	<p>Diferenciační cvičení pro rozvoj zrakového a sluchového vnímání</p> <p>Čtení obrázků</p> <p>Tvoření jednoduchých vět pomocí obrázků</p> <p>Dělení slov na slabiky vytleskávání s využitím říkanek</p>	<p>VV – vybarvování obrázků ke čtení, tvorba individuálních čítanek (koláž, kresba)</p> <p>HV – hudebně pohybové hry s využitím slov probíraných ve čtení a diferenciaci slabik</p> <p>MEV – rozlišování známých pohádkových hrdinů a dětských TV pořadů</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ číst jednoduchá slova a jednoduchá slovní spojení 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ číst slova s použitím globální metody ➤ číst a vytvářet jednoduché věty (složené ze tří slov) ➤ BABI KUPUJE KOLÁČ. ➤ seznamovat se s jednotlivými písmeny velké abecedy – počáteční písmena ve svém jméně 	<p>Čtení slov - téma: ŠKOLA - HRAČKY POTRAVINY OBLEČENÍ OVOCE, ZELENINA KUCHYNĚ</p> <p>Čtení vět vytvořených z probraných slov</p> <p>Významově vhodné sloveso se doplní mezi dvě slova – tvoření tří slovních vět</p> <p>Vyvození slov – MÁ, TO, JE bez obrázku</p> <p>Čtení jednotlivých písmen, skládání slov z písmen</p>	<p>EV – činnosti zaměřené na zdravé stravování (informování se o bioproduktech)</p> <p>VV - tvorba tematicky zaměřených obrázků v souladu s probíranými slovy v GČ (zasazení do souvislosti)</p> <p>MEV – seznámení s tištěnými médii (rozlišení novin, časopisů, TV programů)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ chápat obsah krátkých vět doplněných obrázkem 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ tvořit věty k obrázkům ➤ chápání obsahu krátkých vět 	<p>Tvoření jednoduchých vět pomocí obrázků</p>	

➤ Psaní			
➤ dodržovat správné držení psacího náčiní	<ul style="list-style-type: none"> ➤ rozvíjet psychomotorické schopnosti, ➤ jemnou motoriku a pohybovou ➤ koordinaci (uvolňovací cviky, ➤ grafomotorická cvičení, motivované ➤ přípravné cviky, hry) 	<p>Rozvíjení psychomotorických schopností, jemné motoriky, grafomotoriky a pohybové koordinace.</p> <p>Uvolňovací cvičení</p> <p>Alternativní nácvik psaní – hůlkové písmo</p> <p>Nácvik psaní jednotlivých písmen</p> <p>Přehled písmen řazených podle obtížnosti</p> <p>I, A, M, T, E, V, O, U, L, K, N, D, J, P, B, R, Ř, C, Č, Z, Ž, S, Š, Y, H, F, G, CH</p> <p>Orientace na stránce, na řádku</p>	HV – rytmická říkadla, rozpočítadla
➤ zvládat základní hygienické návyky spojené se psáním	<ul style="list-style-type: none"> ➤ osvojovat si potřebné hygienické, ➤ pracovní a estetické návyky spojené se ➤ psáním 	Základní hygienické návyky při psaní, správné sezení	
➤ napsat hůlkovým písmem své jméno	<ul style="list-style-type: none"> ➤ psát své křestní jméno hůlkovým ➤ písmem 		
➤ psát velká hůlková písmena	<ul style="list-style-type: none"> ➤ psát hůlková písmena (v návaznosti na znalosti z globálního čtení) ➤ zvládnout psaní jednotlivých písmen hůlkové abecedy ➤ dodržovat správný poměr výšky, velikost a správné tvary písmen ➤ dodržovat liniaturu ➤ psát číslice 0 - 5 	<p>Psaní číslic 0-5</p> <p>Psaní hůlkového písma</p>	

➤ Řečová výchova			
➤ reprodukovat jednoduché říkanky a básničky	<ul style="list-style-type: none"> ➤ umět reprodukovat jednoduché říkanky a básničky ➤ snažit se zřetelně vyslovovat slova, slovní spojení a říkadla ➤ umět správně dýchat při mluveném projevu (správné držení těla při dýchání) ➤ naučit se rytmizaci jednoduchých říkadel 	Gymnastika mluvidel Dechová, hlasová a artikulační cvičení Cvičení správné výslovnosti Intonace, rytmizace Zřetelná výslovnost slov Přednes, vyprávění, krátké básničky	Hv – sluchová, hlasová, dechová a řečová cvičení, zpěv písní Čt – tvoření jednoduchých vět OSV – Komunikace – řeč těla, řeč zvuků a slov, cvičení naslouchání, dovednosti pro verbální i neverbální sdělování (technika řeči, výraz řeči, cvičení v neverbálním sdělování), komunikace v různých situacích. MEV - různé typy sdělení, vliv médií na uspořádání dne (večerníček...)
➤ odpovídat na otázky slovem, větou	<ul style="list-style-type: none"> ➤ opakovat krátké sdělení, rozvíjet ➤ souvislé vyjadřování ➤ odpovídat na jednoduché otázky ➤ slovem a větou 	Řeč, zvukové prostředky řeči - (tempo, melodie) Rozvoj slovní zásoby, popisy obrázků	
➤ dokázat se koncentrovat na poslech pohádek a krátkých příběhů	<ul style="list-style-type: none"> ➤ naslouchat a porozumět krátkému mluvenému projevu ➤ dokázat se koncentrovat na poslech pohádek a krátkých příběhů 	Rozvoj sluchového vnímání – nácvik soustředěného poslechu Reprodukce jednoduchého příběhu, dramatizace pohádky	OSV – Rozvoj schopností poznávání – cvičení smyslového vnímání, pozornosti a soustředění.
➤ popsat jednoduché obrázky	<ul style="list-style-type: none"> ➤ umět popsat jednoduchý obrázek ➤ odpovídat na otázky 	Rozvoj zrakového vnímání, popisy obrázků Rozvoj slovní zásoby	

ROČNÍK: 3

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP ZŠS	ŠKOLNÍ DÍLČÍ VÝSTUPY	UČIVO	MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY, PRŮŘEZOVÁ TÉMAT
Žák by měl:			
Opakování učiva z 2. ročníku			
Čtení			
<ul style="list-style-type: none"> ➤ dbát na správnou výslovnost, tempo řeči a pravidelné dýchání 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ správně dýchat při mluveném projevu ➤ nacvičovat správnou výslovnost hlásek ➤ užívat správný slovní přízvuk ➤ volit přiměřené tempo řeči ➤ hovořit zřetelně a srozumitelně ➤ při krátkém mluveném projevu volit správnou rytmizaci a intonaci ➤ správně provádět dechová, mimická a artikulační cvičení ➤ skládat obrázky a následně vyprávět příběh podle obrázků ➤ učit se na vhodných situacích zdvořilostnímu jednání ➤ používat jazykové prostředky vhodné pro danou komunikační situaci 	<p>Základy techniky mluveného projevu (dýchání, tvoření hlasu, výslovnost, slovní přízvuk, intonace, rytmizace). Edukace a reedukace řeči.</p> <p>Mimojazykové prostředky řeči (mimika, gesta).</p> <p>Vypravování pomocí jednoduchých vět</p> <p>Základní komunikační pravidla Pozdrav, poděkování, prosba, omluva</p>	<p>OSV – Rozvoj schopností poznávání – cvičení smyslového vnímání, pozornosti a soustředění.</p> <p>OSV – Komunikace – řeč těla, řeč zvuků a slov, cvičení naslouchání, dovednosti pro verbální i neverbální sdělování (technika řeči, výraz řeči, cvičení v neverbálním sdělování), komunikace v různých situacích.</p> <p>HV- Rytmická, dechová a intonační cvičení, zpěv písní</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ tvořit věty podle obrázků 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ➤ rozvíjet a zpřesňovat zrakové a sluchové ➤ vnímání formou průpravných cvičení a 	<p>Diferenční cvičení pro rozvoj zrakového a sluchového vnímání</p> <p>Čtení obrázků</p>	<p>MEV – rozlišení reklamy a zprávy v TV</p> <p>VV – tvorba tematických obrázků ke GČ s důrazem na</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ her ➤ ➤ rozlišit délky samohlásek ➤ ➤ číst obrázky zleva doprava, rozpoznat ➤ rozdíly mezi obrázky, třídit je podle ➤ významu a řadit podle dějové posloupnosti ➤ ➤ tvořit jednoduché věty a rozvíjet ➤ souvislé vyjadřování ➤ tvořit věty podle náhodných obrázků 	<p>Sestavování krátkých textů z probraných slov</p> <p>Tvoření jednoduchých vět pomocí obrázků</p>	<p>zasazení do souvislostí)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ číst jednoduchá slova a jednoduchá slovní spojení 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ číst slova s použitím globální metody ➤ číst a vytvářet jednoduché věty (složené z více slov) ➤ OTA MÁ PERO A PÍŠE ➤ seznamovat se s jednotlivými písmeny velké abecedy (A, E, I, O, U, M, T, V, L, J,) 	<p>Čtení slov - téma: NÁBYTEK ZVÍŘATA PTÁCI MYCÍ PROSTŘEDKY ČÁSTI TĚLA NÁŘADÍ DOPRAVNÍ PROSTŘEDKY PŘÍRODA</p> <p>Čtení vět vytvořených z probraných slov Čtení písmen velké abecedy</p>	<p>EV – činnosti zaměřené na zdravý životní styl (sebeobsluha, hygienické návyky) v souladu s tématy probíranými v GČ</p> <p>OSV – poznávání vlastního těla</p> <p>EV – činnosti zaměřené na ekologické způsoby dopravy a zdravý životní styl (cyklistika, bezpečnost na dopravních komunikacích)</p> <p>EV – ochrana životního prostředí (příroda, péče o zvířata)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ chápat obsah krátkých vět doplněných obrázkem 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ tvořit věty k obrázkům ➤ chápání obsahu krátkých vět 	<p>Tvoření jednoduchých vět pomocí obrázků, reprodukce, dějová posloupnost</p>	<p>VV - tvorba tematicky zaměřených obrázků v souladu s probíranými slovy v GČ (zasazení do souvislostí)</p>

➤ Psaní			
➤ dodržovat správné držení psacího náčiní	<ul style="list-style-type: none"> ➤ rozvíjet psychomotorické schopnosti, ➤ jemnou motoriku a pohybovou koordinaci (uvolňovací cviky, ➤ grafomotorická cvičení, motivované ➤ přípravné cviky, hry) ➤ ➤ procvičovat uvolňovací cviky pro ➤ nácvik psaného písma 	Rozvíjení psychomotorických schopností, jemné motoriky, grafomotoriky a pohybové koordinace. Alternativní nácvik psaní – hůlkové písmo Uvolňovací cviky – čmárání, kroužení, horní a dolní oblouky oběma směry, vodorovné čáry zleva doprava, svislé čáry zleva doprava, smyčky, ovály, vlnovky, šikmé čáry na obě strany (zuby na pile), horní a dolní zátrh.	HV – rytmická říkadla, rozpočítadla
➤ zvládat základní hygienické návyky spojené se psaním	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ➤ osvojovat si potřebné hygienické, ➤ pracovní a estetické návyky spojené se ➤ psaním 	Základní hygienické návyky při psaní, správné sezení	
➤ napsat hůlkovým písmem své jméno	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ➤ psát své křestní jméno hůlkovým ➤ písmem 	Psaní probraných hůlkových písmen	
➤ psát velká hůlková písmena	<ul style="list-style-type: none"> ➤ psát slova hůlkovým písmem (v návaznosti na znalosti z globálního čtení) ➤ zvládnout psaní jednotlivých písmen hůlkové abecedy ➤ dodržovat správný poměr výšky, velikost a správné tvary písmen ➤ dodržovat liniaturu ➤ psát číslice 0 - 5 ➤ zvládnout diktát písmen a číslic 	Psaní probraných hůlkových písmen Psaní slov- opis Psaní jednoduchých vět Doplňování slov do vět,doplňování písmen do slov Psaní na počítači – opis slov Psaní číslic 0-5	
➤ odlišovat délku samohlásek	<ul style="list-style-type: none"> ➤ umět rozlišovat krátké a dlouhé samohlásky 	Krátké a dlouhé samohlásky	

➤ **Řečová výchova**

<ul style="list-style-type: none"> ➤ reprodukovat jednoduché říkanky a básničky 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ umět reprodukovat jednoduché říkanky a básničky ➤ snažit se zřetelně vyslovovat slova, slovní spojení a říkadla ➤ umět správně dýchat při mluveném projevu (správné držení těla při dýchání) ➤ umět rozlišit počáteční hlásku ve slově 	<p>Gymnastika mluvidel Dechová, hlasová a artikulační cvičení Cvičení správné výslovnosti Intonace, rytmizace Zřetelná výslovnost slov Rozvoj sluchového vnímání – diferenciací hlásek ve slově Edukace a reedukace řeči, rozvíjení fonematického sluchu Přednes krátké básničky</p>	<p>Hv – sluchová, hlasová, dechová a řečová cvičení Čt – tvoření jednoduchých vět diferenciací hlásek ve slově OSV – Komunikace – řeč těla, řeč zvuků a slov, cvičení naslouchání, dovednosti pro verbální i neverbální sdělování (technika řeči, výraz řeči, cvičení v neverbálním sdělování), komunikace v různých situacích.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ odpovídat na otázky slovem, větou 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ opakovat krátké sdělení, rozvíjet ➤ souvislé vyjadřování ➤ odpovídat na jednoduché otázky ➤ slovem a větou 	<p>Řeč, zvukové prostředky řeči - (tempo, melodie) Rozvoj slovní zásoby</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ dokázat se koncentrovat na poslech pohádek a krátkých příběhů 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ dokázat se koncentrovat na poslech pohádek a krátkých příběhů 	<p>Rozvoj sluchového vnímání – soustředěný poslech Poslech pohádek a krátkých příběhů, předčítaného textu</p>	<p>OSV – Rozvoj schopností poznávání – cvičení smyslového vnímání, pozornosti a soustředění. MV- vnímání mediálních sdělení, různé typy sdělení, jejich rozlišování a jejich funkce</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ popsat jednoduché obrázky 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ umět popsat jednoduchý obrázek ➤ odpovídat na otázky ➤ číst obrázky zleva doprava, 	<p>Rozvoj zrakového vnímání Rozvoj slovní zásoby Tvoření jednoduchých vět pomocí obrázků</p>	<p>Čt – tvoření jednoduchých vět EV- Vztah člověka k prostředí – naše obec</p>

	rozpoznat rozdíly mezi obrázky, třídít je podle ➤ významu a řadit podle dějové posloupnosti ➤ tvořit jednoduché věty a rozvíjet ➤ souvislé vyjadřování	Alternativní a augmentativní komunikace Popisy obrázků	
➤ reprodukovat krátký text podle otázek	➤ reprodukovat krátký text podle otázek ➤ reprodukovat krátký text bez návodných otázek	Opakování slyšeného s návodnými otázkami Opakování slyšeného bez návodných otázek	

ROČNÍK: 4

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP ZŠS	ŠKOLNÍ DÍLČÍ VÝSTUPY	UČIVO	MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY, PRŮŘEZOVÁ TÉMATA
Žák by měl:			
Opakování učiva ze 3. ročníku			
Čtení			
<ul style="list-style-type: none"> ➤ zvládat čtení probraných tiskacích a psacích písmen 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ rozvíjet a zpřesňovat zrakové a sluchové vnímání formou průpravných cvičení a her ➤ vyvodit hlásky a písmena s pomocí říkanek a obrázků ➤ číst otevřené slabiky ➤ osvojit si vyvozené samohlásky, souhlásky a písmena (malá i velká): a, e, i, o, u, y, m, l, v, t, s, j ➤ rozlišit délky samohlásek zrakově a sluchově rozeznat jednotlivá probraná písmena a hlásky ➤ číst otevřené slabiky a z nich utvořená slova ➤ číst jednoduché věty, zpočátku doplněných obrázky ➤ číst psací písmo ➤ tvořit jednoduché věty a rozvíjet souvislé vypravování 	<p>Diferenciační cvičení pro rozvoj zrakového a sluchového vnímání.</p> <p>Vyvozování hlásek a písmen.</p> <p>Čtení obrázků, slabik, slov, jednoduchých vět.</p> <p>Globální čtení</p> <p>Tvoření jednoduchých vět.</p>	<p>OSV – Rozvoj schopností poznávání – cvičení smyslového vnímání, pozornosti a soustředění.</p> <p>OSV – Komunikace – řeč těla, řeč zvuků a slov, cvičení naslouchání, dovednosti pro verbální i neverbální sdělování (technika řeči, výraz řeči, cvičení v neverbálním sdělování), komunikace v různých situacích.</p> <p>VV – Dokreslování písmene do reálné podoby.</p> <p>VV – Koláž – vyhledávání písmen v různých tiskovinách, vystřihování, lepení.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ tvořit věty podle náhodných obrázků 		
<ul style="list-style-type: none"> ➤ orientovat se ve větě 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ zvládat analyticko-syntetické činnosti: věta, slovo, slabika, hláska ➤ umět určit počet slov ve větě ➤ umět určit počet slabik ve slově ➤ umět určit počet písmen ve slově 	Orientace ve čteném textu.	P - určování počtu
<ul style="list-style-type: none"> ➤ přednášet krátké básničky a říkanky 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ poslouchat a recitovat verše a říkadla ➤ poslouchat pohádky a vyprávění ➤ dramatizovat pohádky a krátké příběhy 	Pohádky , vypravování, říkadla, verše, dramatizace. Naslouchání, koncentrační cvičení, přednes	OSV – Rozvoj schopností poznávání – cvičení smyslového vnímání, pozornosti a soustředění. Cvičení dovedností zapamatování HV – Písně. Rytmizace říkadel. TV – Rytmická cvičení. Tanečky. VV – Ilustrace textu, pohádky, ilustrace jarmarečních písní
➤ Psaní			

<ul style="list-style-type: none"> ➤ ovládat psaní hůlkového písma 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ psát jednotlivá písmena hůlkové abecedy, ➤ psát slova a jednoduché věty v návaznosti na znalosti z globálního čtení 	<p>Psaní písmen, diktát písmen</p> <p>Opis slov a jednoduchých vět Psaní na počítači – opis slov a jednoduchých vět v návaznosti na znalosti z globálního čtení</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ vyvodit písmena podle obrázků 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ osvojit si prvky psacích písmen ➤ psát jednotlivá písmena v návaznosti na výuku čtení 	<p>Rozeznávání hlásek a písmen Postupný nácvik psaní písmen – e, i, m, M, l, u, v, o, O, a, A</p>	<p>OSV – Rozvoj schopností poznávání – cvičení smyslového vnímání, pozornosti a soustředění. Cvičení dovedností zapamatování</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ psát a spojovat písmena a tvořit slabiky 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ dodržovat správný poměr výšky, velikost, sklon a správné tvary písmen ➤ ➤ dodržovat liniaturu ➤ psát slabiky s procvičenými písmeny se snadnými spojovacími tahy ➤ ➤ psát číslice 0 - 10 	<p>Základní hygienické návyky při psaní</p> <p>Psaní písmen, slabik v návaznosti na výuku čtení Psaní slabik ma, mu, mo, la, le, li, lo, lu</p> <p>Psaní číslic, diktát číslic</p>	<p>Po – psaní číslic</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ psát písmena, která umí číst 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ psát probraná písmena 	<p>Opis, přepis, diktát písmen. Psaní na počítači – opis, přepis, diktát písmen a slabik</p>	

Řečová výchova

<ul style="list-style-type: none"> ➤ reprodukovat krátké texty podle jednoduché osnovy 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ poslouchat a recitovat verše a říkadla ➤ poslouchat soustředěně pohádky a vyprávění ➤ drammatizovat pohádky a krátké příběhy podle jednoduché obrázkové osnovy 	<p>Gymnastika mluvidel Dechová, hlasová a artikulační cvičení Cvičení správné výslovnosti Intonace, rytmizace Zřetelná výslovnost slov Rozvoj sluchového vnímání – diferenciacie hlásek ve slově</p>	<p>OSV – Rozvoj schopností poznávání – cvičení smyslového vnímání, pozornosti a soustředění. Cvičení dovedností zapamatování, Kimovy hry</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ vyprávět jednoduchý příběh podle obrázku 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ umět opakovat krátké sdělení, rozvíjet ➤ souvislé vyjadřování ➤ umět odpovídat na jednoduché otázky ➤ slovem a větou ➤ vyprávět jednoduchý příběh podle obrázku s návodnými otázkami ➤ vyprávět jednoduchý příběh podle obrázku bez návodných otázek 	<p>Pohádky , vypravování, říkadla, verše, drammatizace. Rozvoj zrakového vnímání Rozvoj slovní zásoby Komunikační cvičení</p>	<p>OSV –vytváření povědomí o kvalitách typu odpovědnost, spolehlivost, spravedlnost, respektování dovednosti pro pozitivní naladění mysli a dobrý vztah k sobě samému</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ zvládat slovní formy společenského styku – pozdrav, prosba, poděkování 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ umět se správně chovat v běžných životních situacích ➤ umět zřetelně a hlasitě pozdravit, poprosit a poděkovat 	<p>Kultura mluveného projevu Komunikační cvičení Rozvoj komunikace jako prostředku orientace v sociálních situacích Pozdrav, prosba, poděkování</p>	<p>OSV- já jako zdroj informací osobě; druzí jako zdroj informací o mně MV- uvědomování si hodnoty vlastního života, vliv médií na kulturu</p>

ROČNÍK: 5

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP ZŠS	ŠKOLNÍ DÍLČÍ VÝSTUPY	UČIVO	MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY, PRŮŘEZOVÁ TÉMATA
Žák by měl:			
Opakování učiva ze 4. ročníku			
Čtení			
<ul style="list-style-type: none"> ➤ zvládat čtení probraných tiskacích a psacích písmen 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ upevňovat čtení slov z předcházejících ročníků ➤ číst jednoslabičné slova s uzavřenou slabikou – mám, sám, tam... ➤ osvojit si vyvozené hlásky a písmena (malá i velká) - p, n, š, d, z, k, ➤ číst dvojslabičná i tříslabičná slova s otevřenými slabikami ➤ číst zavřené slabiky a slova, která mají zavřenou slabiku na konci ➤ číst věty obsahující snadná slova a přiměřený obsah ➤ číst psací písmo ➤ tvořit jednoduché věty a rozvíjet souvislé vypravování ➤ tvořit věty podle náhodných obrázků 	<p>Diferenciační cvičení pro rozvoj zrakového a sluchového vnímání. Vyvozování hlásek a písmen.</p> <p>Dělení a skládání slov</p> <p>Čtení slov s otevřenými i uzavřenými slabikami</p> <p>Čtení jednoduchých vět s přiměřeným obsahem Tvoření jednoduchých vět. Čtení psaného písma</p>	<p>VV - Dokreslování písmene do reálné podoby. VV - Koláž – vyhledávání písmen v různých tiskovinách, vystřihování, lepení.</p> <p>OSV – Komunikace – řeč těla, zvuků a slov, řeč předmětů a prostředí; cvičení pozorování a empatického a aktivního naslouchání; dovednosti pro sdělování verbální i neverbální; specif. komunikační dovednosti., vzájemné poznávání se ve třídě</p>

<ul style="list-style-type: none"> ➤ orientovat se ve větě 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ zvládat analyticko-syntetické činnosti: věta, slovo, slabika, hláska 	Orientace ve čteném textu.	M – určování počtu
<ul style="list-style-type: none"> ➤ umět reprodukovat krátký text podle ilustrací a návodných otázek 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ poslouchat krátké příběhy ➤ odpovídat na otázky 	Tvoření jednoduchých vět Otázka, odpověď	OSV – Komunikace – řeč těla, zvuků a slov, řeč předmětů a prostředí; cvičení pozorování a empatického a aktivního naslouchání; dovednosti pro sdělování verbální i neverbální; specif. komunikační dovednosti.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ číst s porozuměním jednoduché věty 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ číst s porozuměním věty obsahující ➤ snadná slova a přiměřený obsah 	Čtení jednoduchých vět s přiměřeným obsahem	

➤ Psaní			
➤ psát písmena, která umí číst	<ul style="list-style-type: none"> ➤ psát jednotlivá písmena v návaznosti na výuku čtení ➤ psát slabiky s nově procvičenými a probranými písmeny 	Postupný nácvik písmen V, t, y, s, j, n, p, n, š, d, z, k, ž,	OSV – Rozvoj schopností poznávání – cvičení smyslového vnímání, pozornosti a soustředění. Cvičení dovedností zapamatování
➤ opisovat a přepisovat slabiky a jednoduchá slova	<ul style="list-style-type: none"> ➤ opisovat psací písmo ➤ zvládnout opis a přepis slabik ➤ psát jednoduchá dvojslabičná slova 	<p>Opis psacího písma z tabule</p> <p>Opis a přepis slabik</p> <p>Psaní dvojslabičných slov typu – láme, mele...</p> <p>Psaní slov typu - mám, tam, vám.....</p> <p>Psaní na počítači – opis, přepis, diktát slabik a jednoduchých dvojslabičných slov</p> <p>Psaní krátkých slovních spojení</p>	
➤ psát písmena a slabiky podle diktátu	➤ zvládnout diktát písmen a slabik	Psaní písmen a slabik podle diktátu	
➤ opsat číslice	<ul style="list-style-type: none"> ➤ psát číslice 0-20 ➤ psát číslice 0 -100 po desítkách 	Psaní číslic	Po – čtení a psaní číslic
➤ ovládat psaní hůlkového písma	➤ psát slova a jednoduché věty	<p>Psaní písmen, diktát písmen</p> <p>Opis slov a jednoduchých vět</p>	

Řečová výchova

<ul style="list-style-type: none"> ➤ reprodukovat krátké texty podle jednoduché osnovy 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ poslouchat a recitovat verše a říkadla ➤ poslouchat soustředěně pohádky a vyprávění ➤ dramatizovat pohádky a krátké příběhy podle jednoduché obrázkové osnovy 	<p>Gymnastika mluvidel Dechová, hlasová a artikulační cvičení Intonace, rytmizace Zřetelná výslovnost slov Rozvoj sluchového vnímání – diferenciací hlásek ve slově</p>	<p>OSV – Rozvoj schopností poznávání – cvičení smyslového vnímání, pozornosti a soustředění. Cvičení dovedností zapamatování</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ zvládat slovní formy společenského styku – pozdrav, prosba, poděkování 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ umět se správně chovat v běžných životních situacích ➤ umět zřetelně a hlasitě pozdravit, poprosit a poděkovat 	<p>Kultura mluveného projevu Komunikační cvičení Pozdrav, prosba, poděkování</p>	<p>OSV- rozvoj individuálních dovedností pro spolupráci, jasná a respektující komunikace, řešení konfliktů EV- každodenní žádoucí jednání občana vůči prostředí, modelové příklady jednání, která jsou žádoucí i nežádoucí z hledisek životního prostředí a udržitelného rozvoje</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ domluvit se v běžných situacích 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ umět se orientovat v běžných situacích ➤ umět komunikovat se svými kamarády ➤ umět komunikovat s dospělými 	<p>Rozvoj komunikace jako prostředku orientace v sociálních situacích</p>	<p>PRV- nákupy, pošta</p>

Příloha IX Bibliografické údaje

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Jitka Káňová

Obor: Speciální pedagogika - učitelství

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Metody výuky čtení na 1. stupni základní školy speciální

Rok: 2015

Počet stran textu: 77

Celkový počet stran příloh: 35

Počet titulů českých použitých zdrojů: 29

Počet titulů zahraničních zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 4

Vedoucí práce: PaedDr. Marie Hanzová, CSc.